

stichting werkgroep herkenning

BULLETIN VAN DE WERKGROEP HERKENNING
21e Jaargang No. 4 december 2006

We eindigen dit jaar met enigszins gemengde gevoelens. Er zijn veel hoopgevende activiteiten gestart, het NIOD onderzoek naar de geschiedenis van de nakomelingen van 'foute ouders', de tentoonstelling die in Aalten is georganiseerd en het vooronderzoek naar de mogelijkheden van een Open archief op het internet dat door het Ministerie van VWS is mogelijk gemaakt. De nieuwe website gaat per 1 januari de lucht in. In mei is er naar aanleiding van het onderzoek een Open dag geweest die goed is bezocht en waarop zich voor nagenoeg iedereen een nieuwe perspectieven openden. Ja, het is denkbaar dat dit hele familieverleden, van de voorgeschiedenis, de collaboratiegeschiedenis, tot de geschiedenis van de families en de individuele geschiedenis van mensen met deze achtergrond in de naoorlogse jaren meer in de context van de algemene geschiedenis geplaatst gaat worden.

Dat wil zeggen dat de afstand minder groot zal worden, de kloof kleiner, de verhoudingen normaler. Taboe en stigma misschien ook wat meer verleden tijd, want die horen bij onbespreekbaarheid, ontkenning, en onoverkomelijke weerzin tegen alles wat 'daarbij' hoort.

Op 14 december was het 75 jaar geleden dat de Nederlandse versie van het fascistische reveil in Europa werd opgericht, de NSB. Het feit wordt wat meer herdacht dan in eerdere jubileumjaren, het is wat interessanter geworden. Het zegt toch wat meer over Nederland dan heel lang werd aangenomen en misschien is het de komende jaren wel mogelijk om de geschiedenis van de NSB op wat andere dimensies te bestuderen dan het bekende verraad waar het toe gereduceerd is. Of zou de symbolische waarde voor de morele grondslag van de naoorlogse politiek te onmisbaar zijn?

We eindigen dit jaar ook wat sip. De controverse over de gedenksteen in Estland lijkt een fundamenteel verschil van mening in de werkgroep zichtbaar te maken. Over wat kan en niet kan in het memoreren van de collaboratiegeschiedenis. Verder in het Bulletin worden deze meningen uiteengezet. Behalve dat, zoals dat gaat, hier niemand mee wint, er integendeel vertrouwen mee verloren gaat, is het wel een belangrijke discussie omdat op de achtergrond ervan de vraag speelt of we in dialoog met anderen, de maatschappij, de geschiedenis bezien, of dat we ons daar gewoon steeds minder van aantrekken. Wat natuurlijk ook een vorm van bevrijding kan zijn.

Tenslotte nog wat ander nieuws. Steeds vaker krijgen we berichten uit de zgn. emigratielanden van de jaren '50. Via het internet vind men steeds makkelijker de site van Herkenning en ook de generatie die als kind naar Australië, Canada, Nieuw-Zeeland, de Verenigde Staten of Zuid-Afrika is geëmigreerd blijkt niet allemaal verlost van het verleden dat is 'achtergelaten'. De oudere generatie overlijdt langzamerhand en soms blijft er 'iets' met het verleden waarop dan geen antwoorden meer te krijgen zijn. Af en toe zijn er initiatieven van mensen om wat voor elkaar te doen, men zoekt eerst contact met landgenoten met dezelfde achtergrond via Herkenning en probeert vervolgens iets van hulpverlening, of in ieder geval nader contact, te organiseren. Een paar jaar geleden is dat in Canada gelukt en onlangs is er iemand in Australië bereid gevonden om mensen die het familieverleden wel eens willen bespreken te woord te staan en te helpen. Informatie hierover voor de Australische lezers bij de redactie.

Open dag
8 januari 2007
Aalten

Lucia Pultrum

stopt per 1 januari 2007
als regio-coördinator voor
Noord-Holland.

Wij bedanken Lucia voor
haar gespreksgroepen en
voor haar bijdragen in de
verschillende media.

Om de regio-coördinatie
van Lucia over te nemen
zoeken wij een vrijwilliger
Info:

Tel: 0320-412116

secretariaat@werkgroepherkenning.nl

MAILADRESSEN

Het bestuur wil graag zoveel
mogelijk verzenden via
e-mail. Zowel het Bulletin als
andere berichten !!!

Laat u ons a.u.b uw e-
mailadres en uw voorkeur
hierin weten!

Onze dank!!

EEN GOEDE
KERST EN EEN
GELUKKIG 2007!

Secretariaat:

Archipel 45-67
 8224 HW Lelystad
 0320-412116
 email: secretariaat@werkgroepherkenning.nl
 www.werkgroepherkenning.nl
 Het secretariaat is bereikbaar van
 dinsdag tot en met vrijdag van 9 tot 17 uur.

Adreswijzigingen a.u.b. melden aan het secretariaat

Landelijke Hulptelefoon
 030 6701979

Bestuur
 Ton Scheffel (penningmeester)
 Pragit Koot-Brouwers (secretaris)
 Tanja van van der Woud-Wolterbeek (donateurs-
 bestand)
 Paul Mantel

Regiocoördinatoren

Friesland	Roelie Ansingh	0512 303174
Groningen	Jurriën Oortwijn	050 3110955
Drenthe	Pieter Kempers	0591 659904
Salland & Twente	Arjen en Mieke de Groot	053 4344801
Utrecht	Joke Bor	030 6921905
Flevoland	Pragit Koot-Brouwers	0320 412116
Noord Holland	Lucia Pultrum	023 5450373
Zuid Holland	Gerard Loef	070 3540604
Brabant	Hans van Hoof	0413 475838
Limburg	Margreet Vorstenbosch	046 4373822

Coördinatoren (Landelijk)

Ouderen	Dirk Bruggeman	070 3838485
3e Generatie	Rian van Ineveld	0251 318692

Partners

Joke Sniijders 033 4617673

Contactgroep Kinderen van Duitse Militairen

Ab van Aldijk 023 5240898
 06 53382670

Redactie Bulletin

Paul Mantel 020-4822480
 paulmantel@chello.nl
 Cuny Holthuis c.holthuis@xs4all.nl
 Gerrard van der Woud vanderwoud@wanadoo.nl

Webmaster:

Ruud Schouten ruudschouten@hocusnet.com

Aan het eind van het jaar 1
 Informatie over de werkgroep /
 Donateur worden 2
 Mededelingen en oproepen 3/4
 Toespraak Marcel Kemp bij de
 presentatie van 'Wie geschoren wordt
 moet stil zitten' Monika Diederichs.....5/7
 Bij 'wie geschoren wordt' Cuny Holthuis.8
 Exposities 9/10
 Interview Zwartboek 11/12
 Mijn verhaal anoniem..... 13
 Monument In Estland.....14/19
 Het verhaal van Maria 17
 Oorlog als ijkpunt Coen Ackers.....20/21
 Günther Grass en Harry Mulisch.....18/19
 Brieven 22
 Boeken Ute Scheub 23/24
 Boeken Hans Münstermann 25
 Maatschappelijk werk Afdeling Oorlogs
 en geweldsgetroffenen 26
 Inzage dossiers Nationaal Archief.. 27-28
 Colofon 28

DONATEUR WORDEN VAN HERKENNING

U kunt donateur worden van de Stichting Werkgroep Herkenning. U ontvangt dan ons informatiebulletin dat eens per kwartaal verschijnt. Ook kunt u deelnemen aan de activiteiten die onze stichting organiseert. De stichting vraagt van de donateurs een jaarlijkse bijdrage van €20,00.

Een hogere bijdrage is uiteraard welkom. De hoogte van de standaardbijdrage mag echter geen belemmering zijn om u te laten inschrijven. Kunt u dat bedrag niet missen dan is een lagere bijdrage eveneens welkom.

Wij willen u verzoeken om uw bijdrage te storten op ons rekeningnummer 5285797, ten name van de penningmeester Stichting Werkgroep Herkenning, Nieuwsteeg 12, 4196 AM Tricht, onder duidelijke vermelding van uw naam en adres.

Mocht u vragen hebben omtrent deze procedure schrijf of bel dan naar:

Secretariaat Stichting Werkgroep Herkenning
 Archipel 45-67 8224 HW Lelystad
 email: secretariaat@werkgroepherkenning.nl

www.werkgroepherkenning.nl

Mededelingen & oproepen

Oroep Dineke Swart

Ik speel met de gedachte de regiocoördinatoren voor de drie noordelijke provincies te vragen of we weer eens een dag zullen organiseren voor allen die ooit aan een gespreksgroep deelnamen, of anderszins actief in of betrokken bij Herkenning waren.

Wat zijn de ervaringen in andere regio's met zo'n soort bijeenkomst, de laatste jaren? Is er belangstelling voor, hoe bereik je de mensen, hoe is de dag ingevuld, en wat waarderen de mensen die gekomen zijn, aan zo'n dag. Is er ervaring met publiciteit, en wat zijn die ervaringen. Waarom is de publiciteit gezocht.

Gaarne reacties naar: DINEKE SWART, Steenhouderskade 125, 9718 DK Groningen.
Emailadres: dinekeswart@hetnet.nl

Bestuursleden gevraagd!!!

Het bestuur van de Werkgroep Herkenning heeft dringend behoefte aan nieuwe bestuursleden. Het bestuur bestaat op dit moment uit vier leden.

We vragen u om deel uit te maken van een team dat het bestuurswerk op zich neemt. In dat werk zijn een aantal functies te verdelen: concreet inhoudelijke zoals het secretariaatswerk, het beheer van de penningen en taken die volgen uit activiteiten die we organiseren.

Daarnaast hebben we een voorzitter nodig die de werkgroep een gezicht naar buiten kan geven. Publiciteit naar aanleiding van het NIOD-onderzoek is immers goed mogelijk. We zoeken dan ook iemand die zich kan vinden in de inhoudelijke lijn die we volgen.

Wie helpt mee om deze laatste fase van de werkgroep, waarin we onszelf als belangrijkste taak gesteld hebben om de geschiedenis van de 'kinderen van' onder te brengen in de algemene geschiedenis van Nederland tijdens en na de oorlog, tot een goed einde te brengen?

Voor een oriënterend gesprek kunt u contact opnemen met Paul Mantel 020-4822480, Ton Scheffel 03455-73190 of met Pragit Koot 0320-412116

Inzendingen voor het Bulletin

De redactie wil graag uw verhaal of uw ideeën publiceren!!! U kunt dat doen onder uw eigen naam, anoniem of onder pseudoniem.

Medewerking kan op incidentele en op regelmatige basis. Wilt u meer weten neemt u dan contact op met Paul Mantel (0204822480), Van Beekstraat 132 1121NT Landsmeer of mail naar paulmantel@chello.nl

Misschien wilt u uw verhaal wel eens delen met anderen, of het gewoon eens naar buiten brengen. In de rubriek Mijn Verhaal heeft u de ruimte om dat te doen.

U kunt uw bijdrage voor 1 maart sturen naar de redactie van Het Bulletin, p/a Van Beekstraat 132, 1121 NT Landsmeer of naar paulmantel@chello.nl

---

DE STICHTING VRIENDEN VAN WERKGROEP HERKENNING

wil geld werven om vrijwilligersprojecten van de Stichting Werkgroep Herkenning financieel te kunnen ondersteunen; daarnaast ondersteunt zij projecten van rechtspersonen, welke zich richten op het bevorderen van hulpverlening aan hen, die in hun persoonlijk en maatschappelijk leven ernstige moeilijkheden ondervinden, doordat hun ouders of grootouders tijdens de tweede wereldoorlog aan de kant van de bezetter stonden of tot de bezetters behoorden, en het geven van bekendheid aan de problematiek van deze groepering (en).

Giften, legaten en andere inkomsten zijn zeer welkom.

Een ieder die bovenstaande doelstelling onderschrijft, kan steunen door een bijdrage over te maken op:

Postbank rekeningnr. 7053177
t.n.v. Stichting Vrienden van Werkgroep
Herkenning, Dedemsvaart.

Mededelingen & oproepen

Oproep

Gemaanse Landdienst '43 / '44 en '45

In het najaar van 1993 heb ik een oproep in het Bulletin laten plaatsen:

Graag wil ik in contact komen met diegenen, die in 1943 en later, in '44 en '45 in de Germaanse Landdienst geweest zijn. In 1944 was ik in kamp Totenau. Ik heb waarschijnlijk in een luchtbel geleefd, want ik kan mij niemand herinneren. In 1943 was ik ook een half jaar in een ander kamp, ook daar herken ik niemand van. Nooit heb ik ook maar iets over de Germaanse Landdienst gelezen, het was of het nooit bestaan heeft.

Ik probeer het nu nog eens. Is er misschien documentatie over? Ik zou het graag lezen. Wij werden uitgezonden naar Oost-Duitsland (Polen) en werkten bij de plaatselijke boeren. 's Avonds gingen we dan weer naar het kamp terug. Er was een strenge discipline, we moesten ons af en toe melden, we verlieten 's morgens een schoongemaakt huis. Kasten en bedden moesten model zijn. Er waren een kokkin en een leidster, die achteraf gezien weinig te doen hadden, want wij deden alles. Ik ben nu bijna 78 jaar, maar mijn hele leven hebben de oorlogsjaren mij achtervolgd. Ook omdat ik zoveel weggestopt heb wat niet terug te halen is. Er zijn zoveel vraagtekens.

Misschien ben ik al wel te laat met mijn schrijven, zijn er vele al overleden, maar toch, ik probeer het. Misschien !!

Groeten van Betty Vink-Steffen
Leonard Springerlaan 480
2033 TL Haarlem
023-5334786

U ook? Nee, toch?

Op de lijst van donateurs, die de Stichting Werkgroep Herkenning gebruikt om o.a. het Bulletin aan op te sturen, staan 448 namen en adressen. Dat zijn er heel wat. Wij zijn er blij mee dat zoveel mensen ons werk waarderen. Ook zijn we er van overtuigd dat velen hun Bulletin aan anderen laten lezen. Dus de groep mensen die we uiteindelijk bereiken is veel groter dan die 448. Maar het is voor ons moeilijker om van al die mensen een donatie te krijgen.

Van de donateurs op de lijst heeft helaas maar een derde deel ons bedacht met een donatie. Dat betekent dat 296 donateurs dit jaar nog niets aan ons hebben overgemaakt.

296 x 20 is bij elkaar 5920 euro. Dat is veel geld voor een stichting die haar werk alleen maar kan doen door de donaties die zij ontvangt.

Voor het komende jaar hebben wij ook weer veel goede plannen, die wij alleen kunnen uitvoeren wanneer iedereen ons gedoneerd heeft.

Daarom willen wij in de eerste plaats hen die wel hun donatie hebben geschonken heel hartelijk danken daarvoor en in de tweede plaats willen wij die andere 296 donateurs vragen ook aan de Stichting Werkgroep Herkenning te willen denken en als nog een bedrag van minimaal 20 euro over te maken.

U kunt dat doen op girorekening 5285797 ten name van Stichting Werkgroep Herkenning, Nieuwsteeg 12, 4196 AM Tricht.

Namens het Bestuur,
Ton Scheffel (penningmeester)

Toespraak van Marcel Kemp, voorzitter van de Contactgroep Kinderen van Duitse Militairen bij de presentatie in het Nederlands Instituut voor Oorlogs Documentatie, het NIOD, op 31 oktober van het boek 'Wie geschoren wordt moet stil zitten' van Monika Diederichs.

Dames en heren,

Dat ik vandaag, Hervormingsdag, als protestants theoloog enkele woorden mag zeggen bij de presentatie van het boek van Monika Diederichs over de lotgevallen van Nederlandse meisjes die tijdens de oorlog 'iets hadden' met Duitse militairen, is een coïncidentie waar u niet teveel achter moet zoeken. Ik zal geen stellingen op de mooie NIOD-deur spijkeren (er is trouwens helaas helemaal geen sprake van stellingen bij dit boek...). Ook zal ik geen preek houden maar, zoals de uitnodiging vermeldt, 'vanuit persoonlijke ervaring ingaan op de thematiek van het boek.

Ik woon om de hoek van het Sweelinckplein in Den Haag waar dit voorjaar de opnamen zijn gemaakt voor de film "Zwartboek" en ik had vanuit de sportschool eersteklas zicht op de gebeurtenissen. Toen dan ook het schavot werd opgericht waarop moffenmeiden 'live' zouden worden kaalgeschoren, vroeg ik aan de kennelijke locatiemanager die we als buurtbewoners al tegen het lijf waren gelopen, wanneer het scheren zou plaats vinden, want ik wilde het zien en vertelde dat 'mijn moeder een van hen had kunnen zijn'. De man schoot in de stress; 'Maar meneer, bent u alleen thuis? Is er iemand die u kan opvangen?' Ik legde hem uit de schaamte allang voorbij en oprecht geïnteresseerd te zijn in de reacties van de meisjes die de 'geschorenen' speelden. Dus kwam hij me thuis waarschuwen en heb ik er even bij gestaan; 's middags hoorde ik dat tenminste één van de kaalgeschorenen meisjes het te kwaad had gekregen door de emoties die zij bij degenen die de 'goede' Nederlanders speelden en bij zichzelf waamam. Zelfs het naspelen riep dus veel emotie op...

Drie dingen wil ik u vanmiddag voorleggen.

Allereerst grote voldoening dat door Monika eindelijk, 60 jaar na dato, goed gedocumenteerd aandacht wordt besteed aan wat Hans Blom in de inleiding op het boek "geen prettig onderwerp" noemt. "Geen prettig onderwerp", fraai understatement van een historicus die ooit de nuance in de goed-fout discussie in ons land aanbracht! Maar ondertussen wel een understatement. Want wat een groot deel van de vrouwen die het onderwerp van deze studie vormen kenmerkt, was toch collectieve afwijzing en verachting door de Nederlandse samenleving, omdat zij op het verkeerde moment en met de verkeerde man een relatie of omgang hadden.

Het niet-zo-prettige van dit onderwerp zit 'm allereerst in de vemederingen die een deel van deze vrouwen na de bevrijding te verduren kreeg en in de beschadiging die het gevolg was

(Vervolg op pagina 6)

(Vervolg van pagina 5)

van tientallen jaren praktiseren van het onzalige denken in termen van goed en fout. Niet-zo-prettig óók, als je kijkt naar het gedrag van fatsoensrakkerige Nederlanders, die in mei '45 de schaar of de tondeuse hanteerden en naar dat van hen die daarna niet ophielden Duitsers, vrouwen die het met hen hielden en hun kinderen, alsmede NSB-ers, over één morele kam te scheren. Het staat nu goed gedocumenteerd beschreven, en inderdaad: het is niet prettig.

Een 2e opmerking, over de 'goede documentatie' van de door Monika naar voren gebrachte feiten, aangekleed, geïllustreerd, met getuigenissen van vrouwen die bereid en in staat waren te praten. Als je je realiseert dat Monika's onderzoek gebruikmaakt van verslagen van respondenten die merendeels een langdurige liefdesrelatie met een Duitser hadden, waar zij in elk geval voor zichzelf rechtvaardiging in konden vinden, en je neemt kennis van wat hén overkwam en hoe de familie, de kerk en na de oorlog de overheid op hen reageerde, dan wrijf je je ogen uit. Om nog even vanuit persoonlijke ervaring te berichten: nooit heb ik met mijn moeder echt gesproken over het hoe en wat. Zij was bij het uitbreken van de oorlog een meisje van 15 jaar en ging dus in de loop van haar pubertijd inderdaad uit, ja. Het enige wat zij ooit heeft gezegd is "wij waren niet zo voorgelicht als jullie tegenwoordig". Te verwachten valt m.a.w. dat de vele duizenden vrouwen wier lotgevallen in deze studie niet met diepte-interviews konden worden geïllustreerd het beeld eerder zullen aanscherpen dan verzachten. Als deze vrouwen, die zich nog konden beroepen op 'echte liefde' al zo geschoffeerd werden, hoe verklaarbaar is dan het zwijgen van het overgrote merendeel van hen die ooit iets hadden met een Duitser! Zoals Surinamers afgelopen week de nuance op een eenzijdig rooskleurige VOC -mentaliteit aanbrachten, zo zie ik deze studie

Kaalscheren van 'moffenhoeren'
Onderschrift Nationaal Archief

ook als een treurige correctie op de na-oorlogse voorstelling van zaken dat wij een volk van louter helden en Jan Stavast zijn. Schoolmeesterende dominees, of morele betweters: ook dat hoort tot onze nationale identiteit; en inderdaad, het is niet prettig.

Een 3e kanttekening. Knap vind ik het evenwicht in dit boek tussen tenminste drie elementen die elk hadden kunnen zorgen voor 'n uit het lood raken van de behandeling van de stof. Die elementen zijn als ik het goed zie: Monika's persoonlijke betrokkenheid bij het onderwerp; dan het gegeven dat wel gebruik gemaakt is van diepte-interviews met de vrouwen zelf, maar dat je met geen mogelijkheid kunt zeggen dat de

respondenten representatief zijn voor de groep om wie het gaat en tenslotte: het neerzetten en schetsen van de historische context, toegespitst op ongehuwde moederzorg tijdens de bezetting en de internering en ondertoezichtstelling na de bevrijding. Ik meen dat je erin geslaagd bent op een betrokken manier de feitelijke stand van zaken helder weer te geven, onder illustratieve gebruikmaking van een noodgedwongen beperkte 'oral history'-component – en dat op een wijze zoals het m.i. een historicus betaamt!

(Vervolg op pagina 7)

(Vervolg van pagina 6)

Mijn hoop is dat er ook nog eens zo'n soort boek komt over de kinderen, zoals jij en ik, die soms een levenlang bezig zijn met een thema dat zij niet zelf hebben gekozen – maar waarvan velen er wel zelf voor kiezen om er in hun leven 'iets' mee te doen...

Laat ik eindigen met nog iets van persoonlijke ervaring. In het POD-dossier van mijn moeder, die mij op 6 februari 1944 in de Boerhaavekliniek ter wereld bracht, vond ik achter op een kladje een paar grapjes. U zult lezen in Monika's boek hoe in de Baarhoeve (ook al zo'n oorlogsgointje) kinderen van Nederlandse vrouwen en meisjes geboren werden en hoe met name de NSV zich over deze meisjes en hun babies ontfermde. In het dossier van mijn moeder steekt o.m. een briefje met het adres van het NSV Kreisamt aan de Sophialaan, een naam, en op de achterkant twee cijferraadseltjes in het kennelijke handschrift van mijn moeder. Het eerste lijkt over geld te gaan: 1 RM (Reichs Mark) + 1 RM + 9 RM = gelijk aan 1 RM. $1+1+9=1$, u merkt dat schiet niet op! Blijkens de verduidelijking eronder, moet de formule aldus gelezen worden: 1 rotmof plus 1 rotmeid plus 9 rotmaanden geeft opnieuw 1 rotmofje. Die staat dus vanmiddag voor u! De tweede Witz is ook een getal: FeldpostNr. Ooievaar, dat nummer is: 5391; oftewel 5 minuten 3 druppels 9 maanden 1 kind.

In Monika's boek komt goed uit dat de benauwde omgang met seksualiteit in vooroorlogs Nederland een factor was, die meisjes bij wie het begon met uitgaan met een Duitser en eindigde met een kind, behoorlijk parten kon spelen. 5391: die spermadruppels kwam ik als theoloog nog een keer tegen. Mijn verwerkingsweg als "kind-van" liep via de studie van het Jodendom, waar ik o.m. ontdekte hoe Rabbi Hanina bar Pappa leerde:

De engel die aangesteld is over de zwangerschap draagt de naam "Nacht". Hij neemt voorafgaand aan de conceptie een druppel zaad en plaatst deze voor het Aangezicht van de Heilige, Hij zij geprezen, en zegt tot Hem 'Heer der Wereld, deze druppel, wat zal er van deze worden, zal het een krachtige persoon worden of een zwakkeling, een wijze of een verstandeloze, een rijkard of een arme?'. Of het een goddeloze of een rechtvaardige zal worden vermeldt hij echter niet in zijn vraag aan God....want 'Alles is in de hand van de Hemel, behalve de vrees voor de hemel'.

Deze gedachte heeft mij veel geholpen. Mensen worden bepaald door uitgangs-positie en levenslot; sommigen groeien op in oorlogstijd, anderen kunnen rustig 25 jaar doorpuberen; sommige worden geboren uit een hechte liefdesrelatie, anderen zijn resultaat van lust in een lastige tijd, maar wie je bent en wat je doet en hoe je met je verleden en je bepaaldheden, de lichte en de donkere kanten in jezelf omgaat: dat ligt in handen van de mens zelf! Kortom, wat de nazi's in Europa wilden uitroeien: die hele wereld van denken en handelen met het oog op de ware humaniteit, betekent voor mij de bron bij uitstek die het mij mogelijk maakt de wereld, de geschiedenis en mezelf onder ogen te zien zonder alleen-maar slachtoffer, woedend, droevig of dit allemaal tegelijk te zijn.

Goed, dat jij er op jouw manier aan bent gaan staan Monika, bedankt!

Marcel Kemp

Elders in dit nummer staat de lezing van Marcel Kemp bij de presentatie van het boek van Monika Diederichs. Marcel spreekt vanuit een persoonlijke betrokkenheid, ik las het boek op een andere manier: wat is er gebeurd en hoe is er op gereageerd?

Monika geeft daar een goed overzicht van en ik denk dat bijna niemand weet hoe het werkelijk geweest is. Het knappe is dat zij zowel vrouwen aan de praat heeft gekregen over deze periode als de feiten op een rij zet.

En dan begint – wat mij betreft tenminste – de verbazing: waarom kunnen we dit pas 60 jaar na de oorlog lezen? En dan moeten de feiten nog aangedragen worden door iemand uit onze eigen achterban – een kind van een Duitse militair. Gelukkig heeft Monika het aangedurfd en hoe!

Er ging voor mij een wereld open, beïnvloed als ik was door de beeldvorming over dit onderwerp: moffenmeiden – het woord zegt het al – dat kan nooit veel soeps zijn geweest.

Maar het was allemaal juist zo gewoon: jonge meisjes uit eenvoudige milieus die uitgingen, verliefd werden en verder (vrijwel) nergens over nadachten. Je zou ze de kost niet willen geven: die meisjes die ook nu niets van politiek weten. En meisjes uit die tijd werden vaak klein en dom gehouden – zorg maar dat je een goed huwelijk doet en wees een goede moeder!

Dat het zo gewoon was blijkt ook uit de aantallen die Monika noemt: het gaat echt om duizenden meisjes. Maar denk ik dan: ze zagen toch ook wat er om hen heen gebeurde?

Arrestaties - vaak op straat -, het weghalen van Joden, bombardementen, enz.

Uit het boek begrijp ik dat die meisjes dat verband nu juist niet legde: hun Heinz had niets met de politiek te maken, dat was gewoon een aardige jongen die toevallig ook maar in Nederland was gelegerd.

Het verhaal over Zuid-Beveland (Zld) is wat dat betreft veelzeggend: veel meisjes werden daar door de Zeeuwse Arbeidsbureaus gedwongen bij de voorzieningen van de Duitse Wehrmacht te werken. Daar leerden ze dan een Duitse jongen kennen en dat ging bijna vanzelf want Nederlandse jongens waren bijna niet meer beschikbaar in verband met de tewerkstellingen in Duitsland.

Had je eenmaal een relatie en werd je zwanger dan werd het je ook nog makkelijk gemaakt door de Duitsers: er waren goede voorzieningen voor moeder en kind - als je het met een Duitser deed. Veel meisjes kregen wel tegenwerking van ouders en familie – wat hen juist in de armen van hun Duitser dreef. Wat ik opmerkelijk vond: er werd ook geen loyaliteit gevraagd van die meisjes met het fascisme. Er waren wel meisjes uit een NSB gezin bij, maar dat was een minderheid. Politieke overtuiging speelde nauwelijks een rol bij de liefde en de toekomstplannen – zoals dat denk ik voor heel veel mensen overal en altijd geldt.

En dan nadert het einde van de oorlog en komt de bevrijding: we kennen allemaal die foto's van meisjes die worden kaalgeschoren met een vrolijke menigte eromheen – een beschamende vertoning. Wat heeft gemaakt dat de Nederlanders zich zo afreageerden op jonge meisjes?

Monika geeft ons de feiten: waar het voorkwam in Nederland - bijvoorbeeld weinig in het noorden van het land en heel veel in Zeeland; hoe het georganiseerd werd – spontane acties werden meestal door de autoriteiten toegestaan; en waarom er werd geschoren.

Het lijkt een modeme variant van een oud ritueel waarmee meisjes die "verboden" seksueel verkeer hadden, publiekelijk vernederd werden – zoiets als overspelige mannen en vrouwen die op een kar door het dorp werden gereden in bepaalde streken in Nederland.

Z.g. verboden seks speelt in op heel primitieve gevoelens en vrouwen die zich daaraan schuldig maken zijn dan losbandige, verdorven vrouwen – dus hoeren. En daarmee was kennelijk alles goorloofd.

Monika bouwt haar verhaal op aan de hand van veel historisch materiaal, maar ze heeft ook een groot aantal vrouwen geïnterviewd. Hun verhalen laten zien hoe ernstig de gevolgen voor hun leven zijn geweest, terwijl ze nooit ergens over konden praten. Hoe herkenbaar!

Exposities

Verzetsmuseum toont unieke schilderijen uit de onderduik

Expositie Eva's verhaal opent 14 december

Op 14 december 2006 om 17.30 uur opent mevrouw Eva Schloss-Geiringer in het Verzetsmuseum de tentoonstelling Eva's verhaal. De onderduik schilderijen van Erich en Heinz Geiringer.

De tentoonstelling toont de volledige collectie schilderijen die Eva Schloss, geboren Geiringer, begin dit jaar aan het museum heeft geschonken. De schilderijen zijn tijdens de onderduik gemaakt door haar vader en broer die de oorlog niet hebben overleefd. De tentoonstelling is voor publiek geopend van 15 december t/m 5 april.

In 1944 wordt het hele gezin Geiringer na verraad op transport gesteld. In de trein van Westerbork naar Auschwitz vertelt Heinz aan zijn zus Eva dat hij de schilderijen heeft verstopt onder de zoldervloer van het onderduikadres. Nadat Eva en haar moeder de verschrikkingen van concentratiekamp Auschwitz hebben overleefd, vinden ze de schilderijen terug met een aangrijpend briefje: "Eigendom van Eric en Hein Geiringer uit Amsterdam die ondergedoken zijn en de spullen na de oorlog ophalen." Maar Erich en Heinz keren niet terug.

De tentoonstelling toont de ca. dertig schilderijen in een historisch-persoonlijke context. Aan de hand van citaten, foto's, tekeningen en gedichten wordt het verhaal verteld van het joodse gezin Geiringer dat eind jaren dertig vanuit Oostenrijk naar Nederland emigreert, vanaf 1940 in de Amsterdamse Rivierenbuurt woont tegenover de familie Frank, in 1942 onderduikt en na verraad in 1944 wordt gedeporteerd. Na de oorlog vormen de overlevenden van de twee gezinnen een nieuw gezin; de moeder van Eva trouwt met Otto Frank.

Anne Frank liet haar dagboek na, Erich en de bijzonder begaafde Heinz Geiringer een unieke collectie indringende schilderijen, die uitdrukking geven aan het gevoel van opgeslotenheid en het verlangen naar vrijheid. De gehele verzameling schilderijen is vanaf half december voor het eerst in Nederland te zien.

Eva Schloss woont tegenwoordig in Engeland. Zij schreef het boek Herinneringen van een joods meisje. In januari 2006 schonk Eva Schloss de schilderijen van haar vader en broer aan het Verzetsmuseum, waarna zij nu voor het eerst in Nederland te zien zullen zijn.

De expositie is dagelijks te zien tot en met 5 april 2007.

Voor meer informatie over het Verzetsmuseum Amsterdam, bezoek de website:
www.verzetsmuseum.org

Verzetsmuseum Amsterdam

Opening 14 december 17.30 uur

Plantage Kerklaan 61, Amsterdam, NL

tel: 020-620 25 35 / www.verzetsmuseum.org

Meer informatie/foto's: Verzetsmuseum Amsterdam, Marjolein Marreveld, e-mail: marreveld@verzetsmuseum.org

Openingstijden

di-vr

10.00 - 17.00 uur

za-zo-ma/feestdagen 12.00 - 17.00 uur

Wie kan ik nog vertrouwen? Homoseksueel in nazi-Duitsland en bezet Nederland

Periode: t/m 14 januari 2007.

Locatie: Verzetsmuseum Amsterdam, Plantage Kerklaan 61 te Amsterdam.

Openingstijden: di. t/m vrij.: 10.00-17.00 uur; za., zo., ma./feestdagen: 12.00-17.00 uur.

Inlichtingen: Verzetsmuseum Amsterdam, Plantage Kerklaan 61, 1018 CX Amsterdam (020-6202535).

Website: www.verzetsmuseum.org

Exposities

Robert Capa. Retrospectief

Periode: 23 februari t/m 20 mei 2007.

Locatie: Joods Historisch Museum, Nieuwe Amstelstraat 1 te Amsterdam.

Openingstijden: dagelijks van 11.00-17.00 uur (vanaf 1 maart op donderdag tot 21.00 uur).

Inlichtingen: Joods Historisch Museum, Postbus 16737, 1001 RE Amsterdam (020-5310310; fax: 020-5310311).

E-mail: info@jhm.nl

Website: www.jhm.nl

Spelen achter prikkeldraad

Expositie over de creativiteit van kinderen in gevangenschap, m.n. in de concentratiekampen tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Periode: t/m 31 maart 2007.

Locatie: Nationaal Monument Kamp Vught, Lunettenlaan 600 te Vught.

Openingstijden: di. t/m vrij.: 10.00-17.00 uur; za. en zo.: 12.00-17.00 uur.

Inlichtingen: Nationaal Monument Kamp Vught, Lunettenlaan 600, 5263 NT Vught (073-6566764; fax: 073-6560835).

E-mail: info@nmkampvught.nl

Website: www.nmkampvught.nl

Op 14 december is het 75 jaar geleden dat Anton Mussert en Cees van Geelkerken in Utrecht de NSB oprichtten.

Andere Tijden, OVT, het /GeschiedenisTV-themakanaal en de website van de VPRO hebben in deze week veel aandacht besteedt aan dit historische feit. Met name de propaganda van de NSB zal onder de loep genomen worden. Andere Tijden en /GeschiedenisTV besteden aandacht aan de Filmdienst van de NSB. OVT brengt een tweedelig portret van de dochter van Hendricus Slegtenhorst, die in 1932 als één der eersten toetrad tot de NSB en zijn kinderen een nationaal-socialistische opvoeding gaf.

Via de Video-links op de site VPRO geschiedenisite kunt u vier bijzondere propagandafilms van de NSB in hun geheel nog eens bekijken. Het betreft:

- "Een nieuwe tijd breekt baan" (1941 - twee delen)

Gemaakt in 1941 door de Filmdienst van de NSB. Draaide maandenlang als verplichte voorfilm in de Nederlandse bioscopen.

- "Werkendam" (1942).

Amateuristische film gemaakt door de Jeugdstorm (jeugdafdeling van de NSB) over het geboortedorp van NSB-leider Anton Mussert. Als voorbeeld voor de film diende een Duitse nationaal-socialistische film over Braunau, de geboorteplaats van Hitler.

- "Hou zee!" (1936).

Eerste professionele propagandafilm van de NSB, gemaakt door Polygoon.

Verder kunt u op aanvraag de documentaire bekijken die Paul Verhoeven in 1969 voor de VPRO maakte over het leven van Anton Mussert.

Op basis van de propagandafilms van de NSB maakte Chris Vos samen met André van der Hout de documentaire 'Een nieuwe tijd breekt baan', waarin de propaganda van de NSB geanalyseerd wordt.

Verder is er op de site, als uitsmijter, een Jeugdstorm schlager te beluisteren.

Interview

Ik geloof voor honderd procent in 'Zwartboek'

Interview met scenarioschrijver Gerard Soeteman

De film 'Zwartboek' van Paul Verhoeven toont de schaduwzijde van het Nederlandse Verzet in de Tweede Wereldoorlog. Dit keer geen good guys en bad guys, zoals in zijn oorlogsklassieker 'Soldaat van Oranje', maar een schimmige onderwereld van gangsters en geweld. Gerard Soeteman, scenarioschrijver van 'Zwartboek' gaf onlangs een lezing bij het Nationaal Archief over de totstandkoming van de film. Het artikel dat hier volgt is grotendeels gebaseerd op zijn verhaal en de vragen die het publiek hem stelde.

Is 'Zwartboek' een waar gebeurd verhaal?

'Het verhaal van Rachel Seinn is niet waar gebeurd, dat heb ik bedacht. Maar alle historische elementen in de film zijn stuk voor stuk waar. De schimmige rol van delen van het verzet, de naoorlogse liquidaties, de af luisterpraktijken. De kern van het verhaal lag er al jaren, maar had nog witte vlekken. Die heb ik trachten in te vullen. Het resultaat is waarheidsgetrouwe fictie: een combinatie van fictie en feiten.'

Hoe bent u op het idee voor het verhaal gekomen?

'In 1964, toen ik nog Nederlands studeerde, las ik een boek over onopgeloste moorden, Moordenaarswerk. Daarin stond de moord op mr. H. de Boer, een 65-jarige advocaat in de Haagse Goudenregenstraat, gepleegd op 30 mei 1945, vlak na de bevrijding dus. In de beschrijving stond dat de advocaat kind aan huis was bij de Duitse SD, de 'Scherheidsdienst'. Dat zou de afrekening door het verzet kunnen verklaren. In het verhaal stond ook dat De Boer inderdaad veel bij de SD over de vloer kwam en goede relaties onderhield met Kriminal-Kommissar Mundt, maar dan als contactman van de illegaliteit. Op die manier had hij veel mensen van de kogel gered. Het motief voor de moord zou waarschijnlijk in heel andere hoek gezocht moeten worden. Door zijn kennis van het Haagse verzet, had de advocaat ook het werk van de zogenaamde 'zwarte illegalen' van dichtbij meegemaakt. Dat waren gangsters, onderwereldfiguren, die zich voordeden als verzetsmensen maar in werkelijkheid in de hongerwinter kapitalen had den vergaard ten koste van velen. Van die groep had De Boer gegevens verzameld in een zwart cahier. Het zwarte schrift was spoorloos verdwenen nadat de Haagse recherche hem mee had genomen, daags na de moord.

Wanneer bent u zich in de historische bronnen gaan verdiepen?

Dat rare verhaal van dat schriftje is me altijd bijgebleven. Ik had het er wel eens over met Paul om een film te maken over de zwarte kanten van de oorlog en vooral van het verzet. Maar het kwam er niet van, bovendien zag ik lang niet hoe ik van die onopgeloste moord een film kon maken. Pas in 1999 ben ik naar het NIOD gestapt, mijn nieuwsgierigheid had het gewonnen. Ik wilde weten wat voor man de SD-chef Mundt geweest was. Ik vond in dat archief zijn autobiografie, geschreven in 1945 in de strafgevangenis van Scheveningen. Mundt was weliswaar een overtuigende NSDAP'er, maar toch een betrekkelijk fatsoenlijke man. Een leraar die door de crisis geen

werk had kunnen vinden en bij het 'Criminal Ambt' was gegaan. Hij bracht me op het spoor van Frank, een boef met vele mensen op zijn geweten. Samen onderhandelden ze met de later vermoorde advocaat De Boer.'

Hoe bracht deze vondst u bij de dubbelrol van het verzet? Je had direct na de oorlog heel veel affaires, en daar zijn veel boeken over verschenen. Zo was er in Den Haag de zaak Schallenberg. Hij was

(Vervolg op pagina 12)

Interview

(Vervolg van pagina 11)

een van de velen die zogenaamd in het verzet zaten, maar een dagtaak hadden om joodse bezittingen te roven. Er ging om heel veel geld, goud en diamanten, aandelen waarvan de eigenaars niet meer terug kwamen. Hij pleegde officieel zelfmoord, maar dat geloofde destijds niemand. De 'verzetsgroep' van Wim Kicken pleegde overvallen en maakte daarbij vijftien mensen koud in Den Haag, dat waren gangsters, criminele bendes. Andere Nederlanders wilden joden wel helpen onderduiken maar niet in de eerste instantie uit barmhartigheid. Een bekend voorbeeld is de Amsterdammer Riphagen die voor de oorlog souteneur, kraker en gangster was op de Wallen. In de oorlog belooft hij joden naar het buitenland te smokkelen als ze in ruil het tafelzilver en de familiejuwelen bij hem inleveren. Maar op het afgesproken moment van vertrek levert hij ze uit aan de SD waarbij hij hun kostbaarheden inpikt en ook nog eens een Duitse beloning ontvangt, een paar gulden 'kopgeld', voor het verraad. Tel daarbij op dat de Nederlandse politie zich vaak zeer slecht opstelde en enthousiast met de Sicherheitsdienst samenwerkte. Als je je verdiept in al die zaken ontstaat een beeld van een schimmige wereld van allemaal mensen die beweren dat ze goed zijn geweest, maar waarin goed en kwaad nauwelijks van elkaar te onderscheiden zijn.

Is Zwartboek een poging van u en Paul Verhoeven om de geschiedenis over het verzet te herschrijven? 'Nee, zoals ik al zei, voor mij was het verleden altijd al 'grijs' en niet zwart-wit. Als het aan mij had gelegen was

'Zwartboek' al twintig jaar geleden gemaakt. En Paul, die de oorlog in Den Haag meegemaakt, heeft door soortgelijke ervaringen dezelfde kijk op die tijd. Het kwam ook wel eens ter sprake om dit verhaal te maken. Maar er kwam altijd iets anders tussen en ik ben afhankelijk van anderen: iemand moest er een ton per pagina in willen steken! De oorlog is zo aangrijpend geweest, die werkt nog steeds door. Elke dag zie of lees ik er wel iets over. Daar zitten thema's in waarover je gewoon een film wilt maken. Ik geloof honderd procent in het verhaal van 'Zwartboek', en Paul ook, that's it. Dat heeft niets te maken met de geschiedenis willen herschrijven: het is eerder een jongensdroom die uitkomt...

Hebt u zelf nog uitvoerig archiefonderzoek gedaan?

'Nee, ik ben niet zo'n archievenman. Ik heb vooral gepraat met mensen die er verstand van hebben, ondermeer met René Kok van het NIOD. En ik heb heel veel boeken gelezen over de naoorlogse affaires. Ik weet dat er heel materiaal over de oorlog in de archieven bewaard is gebleven, maar ik heb zelf nooit de drang gevoeld om me daar in te storten. Schrijvers als Gerard Aalders en Bart van den Boom hebben die research eigenlijk al voor mij gedaan. Ik overtuig me er wel altijd van dat bronnen van de historici kloppen.'

Hebben persoonlijke ervaringen de keuze voor deze thematiek mede bepaald?

'Ik was tien jaar toen de oorlog voorbij was, jaren die ik vrij intensief heb beleefd. Ik heb het bombardement van Rotterdam overleefd, daarna het bombardement van IJmuiden. Na de oorlog ben ik alles blijven verzamelen over de oorlog en de bezetting. En ja, ik ben cynisch uit de oorlog gekomen. Ouders die je leren om eerlijk te zijn, blijken te liegen en te bedriegen. Ik heb van dichtbij meegeemaakt dat een Duitser die goed deed, die de illegaliteit hielp, na de oorlog werd ingezet als mijnenveger. De Nederlandse autoriteiten staken geen poot voor hem uit: het bleef een Duitser. Het dieptepunt was wel de zaak waarbij het Duitse leger, na de bevrijding, eigen soldaten tegen de muur zette die bevel hadden geweigerd. Met dank aan de Canadezen die toekeken. Dat gegeven heb ik in 'Zwartboek' verwerkt. Verschillende Duitse journalisten vielen er bij de voorvertoning over, maar het is echt waar. Niks is zo krankzinnig of het gebeurt in een oorlog.'

L.S.

Hierbij een stukje. Ik weet niet of het geplaatst kan worden.

Hoe het NSB-verleden van je vader nog steeds een rol in je leven speelt.

Mijn broer was alcoholist en had een woning. Hij ving daar mensen op die uit de gevangenis kwamen. Daklozen en zwervers die geen onderkomen hadden. Nu bleek onder die daklozen ook mannen te zitten die het verleden van zijn vader kenden. Er werd veel gedronken en dan vielen ze hem daarop aan en ontstonden er vechtpartijen. Ik was al eens naar de politie gegaan om te vragen of ze er iets aan konden doen. Helaas nam de politie mij niet serieus.

3 jaar gelden hebben ze de schouder van mijn broer gebroken en 2 weken daarna zijn ze in elkaar geslagen. Zelfs toen durfde hij nog geen aangifte te doen. Door het optreden van een maatschappelijk werker is hij wel zijn huisje opgegeven, anders hadden ze hem op een zekere dag doodgetrapt. En dat allemaal omdat zijn vader bij de NSB was geweest.

Een jaar geleden is hij gestorven. Ons kan dit ook overkomen, daarom vertel je het niemand en ben je altijd op je hoede.

62 jaar ben ik nu. Nog steeds maak ik mee dat je goed bent voor anderen maar dat ze je pakken als ze de kans krijgen. Voor iets wat je zelf eigenlijk niet kent.

Kerst 55 jaar geleden. Ik was 6 jaar. 's Avonds werd er gebeld en omdat kinderen nieuwsgierig zijn liep ik naar de deur om te kijken wie er was. Ik kan me herinneren dat er niemand was maar er stond wel een grote doos. Ik was blij omdat ik dacht dat er cadeautjes in zouden zitten. Dus de doos naar de huiskamer gesleept. Wat er uitkwam was een eigenhandig gemaakte strop.

Mijn ouders wisten niet hoe snel ze dat ding het huis uit moesten krijgen maar de kerst was helemaal verpest en er werd ook nooit meer over gepraat. Ieder jaar met kerst zie ik dit weer voor me, een verleden dat je achtervolgt.

Herkenning en het monument in Estland

Zeker weten, absoluut geen twijfel

Brief van Gerrit Bothof

Inleiding

Een jaar of zo na de oprichting van de Werkgroep Herkenning gingen mijn oudste zus en ik naar onze eerste bijeenkomst. Onze afspraak: is dit een neofascistische of neonazistische club, dan zijn we meteen weg. We kwamen in een kring van vertrouwen en warmte gevende mensen. We bleven dus. Het verwoorde standpunt van “niks neo” sprak mij aan en dat heb ik tot op heden als leidraad.

Al gauw werd ik regiovertegenwoordiger voor Gelderland. Ik kreeg contacten met lotgenoten, leerde hun verdriet en het gevoel van onderdrukking kennen. Net als anderen in het land hield ik in een vertrouwde omgeving op enkele plaatsen praatgroepen.

Niet alleen in praatgroepen kon ik iets doen voor lotgenoten. Ik werd meermalen op landelijke bijeenkomsten gevraagd om groepen, meestal van ouderen, te leiden. Heel vaak kwam de wens tot verzoening naar voren. Zo van: ik wil met de samenleving in vrede kunnen leven.

Na verloop van tijd eiste mijn werk me meer op, maar ik besteedde nog steeds aandacht aan mijn geschiedenis-hobby. Ik onderzocht dingen. Las veel. Onder meer over de behandeling van politieke tegenstanders door overheid en samenleving in Nederland na de Tweede Wereldoorlog. Ik kon vergelijken met andere tijden en ook andere landen. Bemerkte eerst de sterkte en omvang van de goed-fout-haatgevoelens maar constateerde vanaf het begin van de jaren tachtig ook de stroming onder historici om met minder vooroordeel naar collaboratie te kijken. Er verschenen boeken met nuances.

Nog steeds zoektochten

Mij bleek dat er 50, 60 jaar na de oorlog nog steeds mensen op zoek waren en zijn naar verdwenen familieleden. Naar hun lot. Frontsoldaten, chauffeurs, boeren, bouwvakkers, verpleegsters en andere groepen. Waar en hoe ze stierven. Een reisbureau, gespecialiseerd in Oost-Europa, liet weten dat er regelmatig mensen van het reisprogramma afweken om oorlogsbegraafplaatsen te bezoeken. Ze vonden in Oost-Estland gedenksteden voor gesneuvelden in Duitse dienst van allerlei nationaliteiten, behalve voor Nederlanders. Toch sneuvelden juist daar honderden mensen. Er ging een “Nederlands” regiment ten gronde. Veel doden zonder spoor.

Van medewerkers van de Volksbund für Kriegsgräberfürsorge in twee landen hoorde ik dat de Nederlandse overheid (via diplomatieke vertegenwoordigingen) geen gegevens wilde accepteren over het vinden van stoffelijke overschotten van Nederlanders terwijl andere landelijke overheden dat wel deden. Ik besloot de Minister-president te schrijven. Namens hem werd er geantwoord: laat de nabestaanden maar kijken op de website van de Volksbund. Steeds opnieuw kijken terwijl nieuwe gegevens over teruggevonden overschotten van militairen vrij snel naar nabestaanden gezonden *kunnen* worden. Als er op Nederlandse bodem stoffelijke overschotten van buitenlanders gevonden worden, geschiedt die verwittiging wel.

Gedenksteen en interpretatie van tekst daarop

Langzamerhand groeide bij mij de wens om ook een gedenksteen te plaatsen voor in Oost-Europa omgekomen mensen uit **mijn** land waar nabestaanden hun doden konden herdenken. Konden rouwen. Dat is gelukt. Een aankondiging vond in De Volkskrant plaats. Duidelijk weergevend wat mijn intentie was. **Noch impliciet noch expliciet is in artikel en tekst op de steen sprake van (een poging) tot rehabilitatie of eerherstel.** Uit diverse sectoren van de Nederlandse samenleving bleek waardering: officieren, andere (ex-)militairen, (amateur)-historici, kerkleden. Uitdrukkelijk geen mensen met neofascistische sympathieën. Ook van lotgenoten.

Ja, op de gedenksteen staat ook: *die trouw hun plicht vervulden*. Dat slaat dus op Nederlandse frontsoldaten, helpers en verpleegsters. **Ik** (niet “men”) heb die passage opgenomen en **ik** (niet “men”) ben er als enige initiatiefnemer verantwoordelijk voor. Natuurlijk heb ik de tekst gewikt en gewogen. Ik wil ermee zeggen dat deze mensen geen lafaards waren en zich niet onttrokken aan hun eens genomen beslissing. Zonder dat ik een oordeel geef over de juistheid van die beslissing. **Er is al zo weinig troost voor de nabestaanden.**

(Vervolg op pagina 15)

Herkenning en het monument in Estland

(Vervolg van pagina 14)

De Nederlandse hypergevoeligheid voor veel wat over WOII gaat is opvallend. Zo schreef prof. Von der Dunk 24-10-2006 nog dat hij in dit opzicht geen ander land dan Nederland kent – behalve Duitsland. Maar hij is niet de enige historicus die dit opmerkt.

Ik heb de laatste tijd diverse interpretaties van de hiervoor geciteerde woorden gehoord, maar dat die woorden uitgelegd worden als poging tot rehabilitatie/eerherstel, zoals het bestuur van SWH doet, dat heb ik nooit kunnen vermoeden. Het bestuur van Herkenning denkt daar anders over, vindt mij *niet* integer. Ik betreur dit.

Uiteraard heb ik mijn standpunt bij het bestuur kenbaar gemaakt, maar het bestuur blijft bij zijn mening dat ik Herkenning schade toegebracht heb. Ik zou het bestuur voor de gek gehouden hebben en streven naar rehabilitatie van Waffen-SS-militairen. In de hoofden van het bestuur is dit idee zo verankerd dat er een persorgaan van verwittigd werd. Onvermeld bleef dat de initiatiefnemer wellicht uit christelijk humane motieven handelde.

Had het bestuur dan andere opties? Natuurlijk. Het had eerst met mij kunnen praten en kunnen wachten op reacties in de pers, gericht tegen de Stichting Werkgroep Herkenning. Er is echter gekozen voor een onmiddellijke, verschrikte en verkrampde reactie (zonder met mij te overleggen) terwijl de reputatie van de Stichting Werkgroep Herkenning in persreacties niet ter discussie werd gesteld.

Het bestuur liet mij per brief van 22-10-2006 weten dat er geen prijs meer gesteld wordt op mijn vrijwilligerschap en op donaties van mijn kant. In een vereniging wordt dat royerling genoemd. Motivering: *De werkgroep distantieert zich nadrukkelijk van elke vorm van sympathie voor (neo)fascisme en (neo)nazisme*. Anders gezegd: ik zou bij die stromingen betrokken zijn of daarvoor sympathie hebben, hetgeen absoluut *niet* het geval is. En dit gebeurt 61 jaar na de oorlog. De aanklager werd rechter. Een verdediger was er niet. Dit is één van de gevolgen van de keuze voor de in wezen ondemocratische stichtingsvorm. Controle door een ledenraad ontbreekt dan.

Duits kruis

Op de gedenksteen staat een Duits kruis (zie afbeelding op blz. 12 in septembernummer van het Bulletin). Het bestuur vindt dat onbetamelijk, vindt dat een symbool van de Duitse nazi-partij. Noemt het daarom bewezen dat ik rehabilitatie van Waffen-SS-militairen nastreef.

Laat dat kruis nu al bijna twee eeuwen oud zijn en tot op de dag van vandaag door het leger van de Bondsrepubliek Duitsland gebruikt worden, op hun tanks en vliegtuigen. Het berust op een symbool van de middeleeuwse ridders van de Duitse Orde. Is ingesteld, al in 1813, door een Pruisische koning. Bestaat sindsdien in diverse uitvoeringen. Ja, van 1939 tot 1945 ook met een hakenkruis in het hart. Nog altijd mogen verwervers van dit ereteken in WOII het dragen, uiteraard zonder het hakenkruis van de toenmalige nationaal-socialistische regering.

Ja, dat was een democratisch gekozen regering die al spoedig de democratie aan haar laars lapte. Niet meer gecontroleerd werd door een parlement. En zo de grenzen van de menselijkheid heel, heel ver overschreed. Achter de rug om van de vrijwilligers gebeurden nooit goed te praten zware misdaden, terwijl ze grotendeels geworven waren voor een strijd tegen een ander regiem met toen algemeen erkende misdadige trekken. Schromelijk misbruik van hun vertrouwen.

Slotbeschouwing

Ik neem aan dat het voorgaande er niet toe leiden dat het bestuur een ander standpunt gaat innemen. Dat is jammer. Het gaat in wezen om twee zaken: 1. Bepaalde woorden op de steen geven aanstoot bij het bestuur van SWH en bij tenminste één inzender van een brief aan De Volkskrant. Anderen geven er een hiervan afwijkende interpretatie aan. 2. Men trekt mijn integriteit in twijfel. Weet zeker dat ik sympathie heb voor of voel voor de genoemde neo-stromingen.

Ondertussen is de aandacht afgeleid van waar het in werkelijkheid om gaat. Dat met de gedenksteen duizenden Nederlandse mannen en vrouwen herdacht worden die in WOII omkwamen maar ook de velen die daarna in Russische gevangenkampen onder grote ontberingen het leven lieten. De Nederlandse steen is in dit opzicht uniek

(Vervolg op pagina 16)

Herkenning en het monument in Estland

(Vervolg van pagina 15)

tussen de stenen van andere nationaliteiten. Uniek omdat alleen deze steen aandacht besteedt aan alle groeperingen van omgekomenen. Het gaat niet alleen over gesneuvelde frontsoldaten.

In Narwa werd door de Nederlandse groep in het bijzijn van veteranen van het sovjetleger een krans bij het monument van hun doden gelegd als teken van vriendschap en verzoening. Bij de onthulling van de Nederlandse gedenksteen werden, na de inzegening door twee Estlandse geestelijken, veel bloemen en kransen gelegd. Daarbij geen enkele van een neo-organisatie.

Anders dan ik had kunnen verwachten is er in de pers na het artikel in De Volkskrant met daarin een interview met mij (27-7-2006) en het korte bericht in diezelfde krant van eind augustus 2006 nauwelijks aandacht aan de gedenksteen besteed. Kennelijk geen nieuws om er meteen bovenop te springen. Het populaire geschiedenistijdschrift "Historisch Nieuwsblad" zal er in het november-nummer kort op terugkomen

Beste vrienden, kennissen en bekenden die ik bij de Werkgroep Herkenning heb mogen ontmoeten, het ga jullie goed.

Voor mij begon het bij Herkenning met vertrouwen en warmte gevende mensen. Daarna heb ik het een en ander voor lotgenoten binnen Herkenning gedaan. Zou het moeten eindigen met wantrouwen en kilheid?

Gerrit Bothof

Gerrit Bothof, De Blekerij 22, 3831 CT Leusden, tel./fax/antw.app. 033-4952047, e-mail: gerritbothof@wxs.nl

Reactie van het bestuur op het schrijven van Gerrit Bothof.

Een aantal vrijwilligers is naar aanleiding van het schrijven van Gerrit, en niet als reactie op het stuk in het Bulletin verontwaardigd over de gang van zaken ten aanzien van Gerrit. Uiteraard geldt teleurstelling net zo goed voor het bestuur. We zien ons nu genooddaakt meer op de argumenten van Gerrit in te gaan. Al met al neemt dat flink wat ruimte in maar misschien is het wel goed om in deze zaak precies duidelijk te maken waarom wij vinden dat zowel de steen als de handelwijze niet kunnen.

Zowel in de brief van Gerrit, als in de steunbetuigingen, wordt helaas voorbijgegaan aan de zaak zelf, het misbruik van vertrouwen en de aanstootgevende steen in Estland.

Het doel van de steen, zoals het bestuur dat van Gerrit te horen heeft gekregen, was een gedenkplaats te maken voor de 'verboden' rouw van de nabestaanden, hetgeen we natuurlijk een respectabel streven vinden. Voorwaarde bij de bemiddeling door Herkenning was dat het gedenkteken uiteraard niet controversieel zou mogen zijn. Het betreft hier immers een voor velen in de samenleving gevoelige zaak en de goede reputatie die de Werkgroep Herkenning in jaren heeft opgebouwd mag niet door onduidelijkheid over een politieke stellingname ter discussie worden gesteld. Een en ander is binnen de werkgroep vanzelfsprekend. Ook Gerrit werd deze vanzelfsprekendheid toevertrouwd, het doel van het initiatief is immers meerdere malen met hem besproken.

Dat de tekst en de vormgeving van de steen die uiteindelijk is onthuld, controversieel is lijkt ons vanzelfsprekend. Een tekst die de aanwezigheid van de vrijwilligers aan het Oostfront als iets noodzakelijks en onontkoombars neerzet door het woord plicht te gebruiken en dit (voor zover het vervullen van plicht nu eenmaal respectabel is) ook als iets respectabels neerzet, onder een Duits kruis (dat veelvuldig gebruikt is als onderscheidingsteken van verdienste door de nazi-partij), kan niet anders gezien worden dan als een poging tot rehabilitatie van de motieven en redenen om aan het Oostfront te zijn.

Hun aanwezigheid daar was geen plicht. In deze context is dat gewoon een leugen. Het waren vrijwilligers, niemand heeft ze hiertoe gedwongen en het kan dus onmogelijk een plicht genoemd worden.

De vrijwilligers aan het Oostfront waren overwegend SSers, dat wil zeggen, ideologische soldaten, zoals dat vanaf het begin van de SS duidelijk is gesteld door Himmler en zijn vertegenwoordigers. Dat wil zeggen: mensen die het nationaalsocialisme wilden vestigen, die er actief voor wilden vechten en er ook het vuile werk voor wilden doen.

(Vervolg op pagina 17)

Herkenning en het monument in Estland

(Vervolg van pagina 16)

De keus voor deze vorm van de steen is, zoals Gerrit ook in zijn brief aangeeft, een bewuste keus. Dat dit een controversiële tekst en vorm was wist hij ook. Gerrit is geen naïeve man en hij heeft ruimschoots de tijd gehad om zijn tekst te overdenken. Hij heeft daarbij het bestuur van de Werkgroep niet gekend in de tekst en vorm en dat vinden we inderdaad niet integer.

Daarnaast is zowel de tekst als het kruis voor letterlijk alle betrokken partijen in dit gedenken onwaarachtig.

1. Om te beginnen voor de vele slachtoffers van het nazisme, waarvan de SS de belangrijkste ideologische organisatie was. Als ze zich al zoiets als een plicht hebben verbeeld, had er beter op kunnen staan: 'helaas hebben zij dat wat zij voor hun plicht hielden trouw vervuld.'
2. Voor de nabestaanden van de vrijwilligers, diegenen voor wie de steen bedoeld zou zijn. Deze steen gaat compleet voorbij aan dat wat met de steen gepretendeerd werd: een gedenkplaats te zijn voor het verboden verdriet, de moeizame rouw van de familie. Dat was zeker een monument waard geweest en daarin had nu juist een ander aspect van persoonlijkheid van de gesneuvelden aan de orde kunnen komen, i.p.v. hun trouw aan de partij.
3. Voor de paar vrijwilligers die spijt kregen, die inzagen dat ze de verkeerde keus hadden gemaakt, die hun 'plicht' niet meer 'trouw' konden vervullen. Sommigen daarvan, het gaat hier helaas om enkelen, deserteerden en voor zover ze gepakt werden zijn ze terechtgesteld. Die mensen die inzagen dat ze fout waren worden met deze steen dus niet herdacht. Alleen al die implicatie van de tekst en illustratie maakt duidelijk dat er met deze tekst ideologisch stelling wordt genomen. Er waren mensen die trouw hun plicht vervulden en er waren er die dat niet deden en die herdenken we niet.
4. Voor de soldaten die werden geronseld door de SS, die werden gedwongen, in die zin dat ze eigenlijk geen keus hadden. Daarvan zijn er ook geweest. Zij kunnen zich onmogelijk herdacht weten met deze steen.
5. Ook voor het grootste deel van de gesneuvelden zelf is het een onwaarachtige tekst. Zij kozen in vrijheid voor de ideologie en zij kozen uit overtuiging voor de strijd en het eventuele sneuvelen. Herdacht te worden als soldaat die trouw z'n plicht deed zal voor de meesten van hen hun eer te na geweest zijn. Zij stonden daar uit overtuiging, niet uit plicht. In hun denken is dit een slap excuus voor hun aanwezigheid daar.
6. Tenslotte voor de Werkgroep Herkenning. Bovenstaand vanzelfsprekend besef van de foute en desastreuze geschiedenis van de SS in het Oosten maakt dat deze tekst en vorm, onmogelijk na bemiddeling van Herkenning tot stand mag worden gebracht. Bemiddeling bij het tot stand komen van deze steen brengt de Werkgroep Herkenning in diskrediet.

De argumenten die Gerrit aandraagt in zijn brief zijn ontwijkend, ze gaan langs de kern van de zaak heen:

Zo beweert hij het 'trouw vervullen van de plicht' te noemen om aan te geven dat de vrijwilligers niet laf waren. Direct achter dit argument staat dat er al zo weinig troost is voor de nabestaanden. Kennelijk ontleent Gerrit troost aan het feit dat ze trouw hun plicht vervulden.

Laf of niet laf is echter helemaal het punt niet dat deze mensen wordt verweten (wie praat daarover?). Het trouw vervullen van plicht in deze context kan niet anders gelezen worden als in relatie tot hun politieke keus. Dat is namelijk het heikele punt bij de SS en daar mag geen onduidelijkheid over bestaan.

Juist omdat er al zo weinig troost is voor de nabestaanden moet er heel zorgvuldig mee worden omgegaan en alle controversiële tekst en vorm vermeden worden.

Verder draagt Gerrit nog enkele argumenten aan die wat ons betreft ook niet steekhoudend zijn:

"Ik zou het bestuur voor de gek gehouden hebben en streven naar rehabilitatie van Waffen-SS- militairen. In de hoofden van het bestuur is dit idee zo verankerd dat er een persorgaan van verwittigd werd. Onvermeld bleef dat de initiatiefnemer wellicht uit christelijk humane motieven handelde."

Dat idee blijft ook verankerd zolang er geen overtuigende argumenten tegenin gebracht worden en christelijk humane motieven kunnen op vele manieren kenbaar gemaakt worden, bijvoorbeeld door rekening te houden met de betekenis van de SS als organisatie en wat het trouw vervullen van de plicht door SSers voor anderen heeft betekend.

Verder draagt Gerrit aan:

"Laat dat kruis nu al bijna twee eeuwen oud zijn en tot op de dag van vandaag door het leger van de Bondsrepubliek Duitsland gebruikt worden",

Dat de nazi's zich oude en traditionele symbolen graag toeëigenden is ons bekend. Het gaat om het gebruik

(Vervolg op pagina 18)

Herkenning en het monument in Estland

(Vervolg van pagina 17)

van het kruis in dit verband. Het ijzeren kruis met in het hart een hakenkruis werd aan soldaten uitgereikt als blijk van verdienste in de strijd om de nationaalsocialistische ideologie, die vooral in het Oosten weerzinwekkend gewelddadig is geweest. Dat de Duitsers zich het kruis niet hebben willen laten afnemen door de nazi's is terecht maar het gebruik ervan in dit 'oostfront' verband willen ze nu juist niet meer zien.

"Ja, dat was een democratisch gekozen regering die al spoedig de democratie aan haar laars lapte. Niet meer gecontroleerd werd door een parlement. En zo de grenzen van de menselijkheid heel, heel ver overschreed. Achter de rug om van de vrijwilligers gebeurden nooit goed te praten zware misdaden, terwijl ze grotendeels geworven waren voor een strijd tegen een ander regiem met toen algemeen erkende misdadige trekken. Schromelijk misbruik van hun vertrouwen."

Hier wreekt zich toch een eenzijdig historisch besef. Het is de mensen allemaal maar overkomen? Er is een relatief kleine groep van aanstichters geweest die deze hele geschiedenis op z'n geweten heeft en dit allemaal achter de rug van die goedwillende vrijwilligers om? Dit standpunt is een uiting van het aloude en ontwijkende 'wir haben es nicht gewusst', een redenering waar veel Duitsers zich ook heel lang aan hebben vastgehouden. Totdat historisch onderzoek deze uitleg onhoudbaar heeft gemaakt, overigens al in de jaren '60 en '70. Daarbij gaat het om de feitelijke directe en indirecte betrokkenheid. Om wat er wel degelijk geweten werd en wat er gewoon verdrongen werd, met andere woorden, om dat wat men eigenlijk wel wist maar niet wilde weten. Vanuit deze redenering van bedrog is het eigenlijk vreemd dat er zoveel mensen zijn geweest die wel wisten dat de grenzen van de menselijkheid ver, heel ver, overschreden werden. Het is, hoe we het ook wenden of keren, en hoeveel we ook de historische omstandigheden van toen in ons beeld betrekken, een zaak van het geweten geweest. Niet van duivelse manipulaties van een kleine groep samenzweerders.

Het verwijtbare handelen begint niet bij het bestuur. In zowel Gerrit's brief, als in de paar reacties van zijn medestanders, worden oorzaak en gevolg omgedraaid. Niet het bestuur van de Werkgroep maakt een probleem door de handelwijze van Gerrit te veroordelen, maar Gerrit maakt een probleem door misbruik te maken van de bemiddeling van de Werkgroep bij het tot stand komen van deze steen met controversiële tekst en illustratie.

Het feit dat Gerard Groeneveld verslag gedaan heeft in de Volkskrant van de onthulling wil nog niet zeggen dat hij het ermee eens is.

Zo gebruikt Gerrit ook de autoriteit van historicus Von der Dunk ten eigen bate, alsof Von der Dunk op zijn hand zou zijn in deze zaak. De hypergevoeligheid die Von der Dunk benoemt kennen we allemaal maar daar bedoelt hij zeker niet hypergevoeligheid over de onthulling van deze steen mee.

"Het bestuur liet mij per brief van 22-10-2006 weten dat er geen prijs meer gesteld wordt op mijn vrijwilligerschap en op donaties van mijn kant. In een vereniging wordt dat royerling genoemd. Motivering: De Werkgroep distantieert zich nadrukkelijk van elke vorm van sympathie voor (neo)Fascisme en (neo)Nazisme. Anders gezegd: ik zou bij die stromingen betrokken zijn of daarvoor sympathie hebben, hetgeen absoluut niet het geval is. En dit gebeurt 61 jaar na de oorlog. De aanklager werd rechter. Een verdediger was er niet. Dit is één van de gevolgen van de keuze voor de in wezen on-democratische Stichtingsvorm. Controle door een ledenraad ontbreekt dan."

Er is niet gezegd dat Gerrit connecties heeft met neonazibewegingen. Dat maakt hij er zelf van. De Werkgroep distantieert zich nadrukkelijk van elke vorm van sympathie voor (neo) fascisme en (neo)nazisme, staat al jaren te lezen in het Bulletin. Deze steen geeft aanleiding tot twijfel aan die distantieering.

Verder wordt ons autoritair handelen verweten omdat we geen vereniging zijn. Dit geeft vaker aanleiding tot ontevredenheid. Wat we erover kunnen zeggen is dit: jarenlang is de geschiedenis van de oudergeneratie zelf nauwelijks onbespreekbaar geweest in de werkgroep (1982-1997). Dit om onenigheid en voortijdige beëindiging van de werkgroep te voorkomen, waarbij het belang van de kinderen zelf niet gediend zou zijn. De verschillende besturen in de genoemde periode hebben zich, zeker publiekelijk, ver gehouden van discussies over de oorlogsgeschiedenis van de ouders.

De laatste jaren is er wel aandacht voor de geschiedenis van de ouders omdat een evenwichtig en op alle reële omstandigheden en feiten gebaseerd oordeel over die geschiedenis nu eenmaal een noodzakelijk deel is van de verwerking van de eigen ervaringen als 'kind van'.

Het lijkt ons een voorwaarde dat uitingen over die geschiedenis namens Herkenning, of bij bemiddeling van Herkenning, op z'n minst getuigen van een evenwichtige visie op de geschiedenis van de ouders. Daarin komt niet

(Vervolg op pagina 19)

Herkenning en het monument in Estland

(Vervolg van pagina 18)

alleen tot uitdrukking dat ook hun lot tragische kanten had maar het houdt ook rekening met de gevolgen van hun keuzes voor anderen en met de gevoeligheden die daarover terecht bestaan.

Verder is het enige platform dat in onze werkgroep echt ter zake doet het Bulletin. Daarin krijgt iedereen de gelegenheid zijn verhaal te doen.

Gerrit is inderdaad meegedeeld dat wij geen prijs meer stellen op zijn activiteit als vrijwilliger en op zijn jaarlijkse donatie.

Ten eerste omdat voor zijn expliciet uitgedragen bedoelingen, naar de opvatting van het bestuur, geen plaats is in de werkgroep.

Ten tweede omdat door de tekst en de vormgeving van de gedenksteen de werkgroep in diskrediet is gebracht.

Ten derde omdat Gerrit ons bewust niet heeft gekend in de controversiële tekst en vorm van de steen.

Dat lijkt ons reden genoeg.

Namens het bestuur,

Pragit Koot-Brouwers

Secretariaat Stichting Werkgroep Herkenning

Uit het Historisch Nieuwsblad september 2006 blz. 8:

[...] 'Alleen de Wereldomroep blijkt zijn werk goed gedaan te hebben. Daar komt de onthulling uitgebreid in het nieuws, compleet met beelden van bejaarde Nederlanders én ultranationalistische Estlandse jongeren met getatoeëerde runentekens. Want de onthulling van het monument viel toevallig net samen met de jaarlijkse herdenkingsbijeenkomst voor SS-soldaten, die in Estland als strijders tegen de Russen behoorlijk populair zijn.

Overgenomen van de Wereldomroep:

"Russische minderheid

Volgens Gerrit Bothof kostte het zodoende geen moeite om toestemming te krijgen voor de plaatsing van het monument. "Er staan hier immers ook al monumenten voor Vlamingen, Noren, Denen, Belgen." Nu dus ook een Nederlandse, alsmede een Waalse gedenksteen, die zaterdag gelijktijdig werden onthuld tijdens de jaarlijkse herdenkingsbijeenkomst voor SS-soldaten in Estland. De Esten lijken de stenen net zo welkom te heten als de vrijwilligersregimenten indertijd. Mogelijk heeft Estland zijn eigen agenda voor deze gastvrijheid. De gedenkplaats bevindt zich feitelijk in Russisch gebied. Estland heeft nog steeds een ongewenste Russische minderheid van meer dan 25 procent, waarvan het overgrote deel woonachtig in deze grensstreek."

"De gedenkstenen zijn eigenlijk een provocatie voor de Russen", zegt Cees Kleijn. De aanwezigheid van enkele tientallen nationalistische jongeren met Estse vlaggen en getatoeëerde Runentekens tijdens de herdenking, toont het probleem: "Het zou goed kunnen dat deze plaats op termijn vooral een ontmoetingsplaats zal worden voor Estse ultranationalisten. Je kunt je afvragen wat hier dan voor redevoeringen zullen worden gehouden. Dan zou deze plaats nog wel eens een heel ander karakter kunnen krijgen dan het vooral op de oorlog gerichte herdenkingskarakter dat het nu heeft."

WO II Forum:

"Is Bothof niet bang dat de plek ook verkeerd publiek aantrekt, zoals neo-nazi's? 'Daar heb ik eigenlijk nooit iets over gehoord', zegt hij. 'De Estlandse overheid heeft enige jaren terug wel een gedenksteen voor SS-vrijwilligers uit eigen land verwijderd, omdat daarop een afbeelding van een Estlander in Duits uniform was afgebeeld. De steen voor de Nederlanders is bewust zeer sober gehouden en geeft precies weer wat de bedoeling is: geen verheerlijking van het verleden, maar een eenvoudig eerbewijs tegenover de slachtoffers.'

Oorlog als ijkpunt

Coen Ackers

Zestig jaar na dato schrijnt de Tweede Wereldoorlog nog in de herinnering. Geen oorlog heeft tot zo'n stroom van verhalen geleid - in feit, fictie en film - en is mede daardoor zo als moreel ijkpunt gaan functioneren. Tijdens een letterensymposium van afgelopen week had de invloed van WOII op de opvoeding, jeugdliteratuur en historische beeldvorming dan ook een belangrijke plaats. Oorlogsverhalen als een ideale bron van bezinning op de eigen positie.

Studente international business Brigit Verschuren (21) kan erover meepraten. Over de oorlog dan - zij het uit verhalen-van. "Als we maar even met de familie bijeen zijn, begint ze erover." Haar oma vertelt dan over de oorlog, en vooral over haar tocht, die ze als meisje met haar vader maakte, lopend met de bakfiets aan de hand helemaal van Delft naar Drenthe, om eten te halen. Geen periode in de Nederlandse geschiedenis heeft de verbeelding meer beroerd, dan die van de Tweede Wereldoorlog. In de bijna zes decennia dat de oorlog achter ons ligt, is over geen episode meer gesproken en geschreven. Volgens letterendocent Piet Mooren (61) komt nog steeds een onverminderd groot aantal boeken uit met de oorlog als onderwerp. "Het reconstructieproces vindt nog steeds plaats", zegt hij. En ook Brigits oma denkt erover haar ervaringen in boekvorm uit te geven.

Die zestig jaar schrijven over de oorlog was aanleiding om op 19 januari op de Tilburgse universiteit een symposium te organiseren, met als titel De Tweede Wereldoorlog als moreel ijkpunt. Opvoeding, jeugdliteratuur en historische beeldvorming. Het gekozen thema maakt al duidelijk dat WOII op allerlei manieren een onderwerp is geworden dat van moraal is doordrenkt - juist deze oorlog die met z'n systematische uitroeiing van bevolkingsgroepen de mensheid versteld deed staan over de gruweldaden waartoe ze in staat was. Over de oorlog, vinden veel historici, pedagogen, schrijvers en lezers, mag je niet al te vrijblijvend vertellen. In een themanummer van het tijdschrift Literatuur zonder leeftijd, gewijd aan het symposium, houdt een aantal onderzoekers zich daarom bezig met de vraag: hoe zou je eigenlijk over de oorlog moeten schrijven? Mooren haalt de Duitse socioloog Theodor W. Adorno (1903-1969) aan, die beweerde dat het barbaars zou zijn om na Auschwitz nog de dichtkunst te bedrijven. Maar erover zwijgen moest volgens Adorno ook niet, want hij vond ook dat Auschwitz in de opvoeding een rol behoorde te spelen. Dit geeft aan hoezeer het voor schrijvers problematisch was Auschwitz aan de orde te stellen.

Gaandeweg gaat in de literatuur de oorlog toch steeds meer met Auschwitz in verband staan. "Je ziet dat de boeken in een ander perspectief geplaatst worden", vindt Mooren, en dat hangt ook af van het geboortjaar van de schrijver. Als voorbeeld bespreekt Mooren in het bovengenoemde blad vier boeken, geschreven door mensen van verschillende generaties en in verschillende periodes. De oudste auteur, Herman Koch (1906), vertelt over de oorlog alsof het een avonturenverhaal is; met een held die dappere daden verricht voor het vaderland en het meisje waarover hij droomt (Marius Blok bij de Tommies, 1963). Diens dochter Els Pelgrom en Aidan Chambers, beiden uit 1934, vervlechten hun verhaal met morele levenslessen (respectievelijk De kinderen van het achtste woud, 1977; en Niets is wat het lijkt, 1999). En voor de vierde, Herman Koch jr., ook een kind van de eerste schrijver, uit 1953, is de oorlog een achtergrond voor absurde bespiegelingen (Eindelijk oorlog, 1996).

Mooren heeft voor het boek van Pelgrom een duidelijke voorkeur, en niet alleen om een artistieke reden. 'Kinderboeken over een oorlog als de Tweede Wereldoorlog doen er pas echt toe', schrijft Mooren, 'wanneer ze niet alleen literair goed zijn verteld maar ook appelleren aan morele verbeelding, een historisch beeld geven van toen en ook alle kans geven aan de jeugdige hoofdpersonen om iets aan de situatie ten goede te keren'.

Het boek van Pelgrom bracht volgens Mooren een nieuwe thematiek in. Dat deed de schrijfster door onder andere een altruïstisch, 'moreel-intuïtief' personage op te voeren, tante Janna, die door haar voorbeeld de hoofdpersoon morele lessen bijbrengt. De centrale moraal is hier die van menslievendheid in plaats van pretentieuze heldendom.

Onder de aanduiding waarden- en normendebat is veel aandacht gekomen voor de stimulering van

(Vervolg op pagina 21)

Oorlog als ijkpunt

(Vervolg van pagina 20)

een moreel bewustzijn bij jonge mensen. Literatuur over de oorlog speelt daarin een nuttige rol, want, zegt Mooren, een van de organisatoren en sprekers van het symposium: "Verbeelding werkt veel beter dan het opgeheven vingertje." De helft van het symposium ging daarom dan ook over 'vredesopvoeding', en het ontluikend moreel bewustzijn van jonge kinderen en adolescenten. Maar is literatuur daarin echt wel zo effectief? Moet je oorlog niet meemaken om het werkelijk te begrijpen?

Jos Naalden (76) geeft daarop een verbluffend antwoord. Hij is één van de weinige studenten in Tilburg die de oorlog kennen uit eigen herinnering. Hij zag als tiener bommen in Breda neerkomen op de huizen rondom. Hij wist van de buurman die werd opgehaald omdat hij Joods was. En ook van diens vrouw en kinderen, die hem daarna in het concentratiekamp Westerbork kwamen opzoeken - uit eigen beweging nota bene - en daar niet meer van terugkwamen. Zijn vader nam deel aan de Spoorwegstaking en verzette zich dus actief tegen de bezettende macht.

Niettemin, op de vraag of zijn oorlogservaring invloed heeft gehad op zijn eigen morele ontwikkeling, antwoordt hij met een vrij beslist: 'nee'. "Na de oorlog was iedereen gericht op herstel en opbouwen. En juist niet zo op terugkijken", stelt Naalden. Pas jaren later - onder andere door de boeken die hij erover las - ervoer Naalden dat de oorlog hem wél moreel ging beïnvloeden. Pas in de jaren '60 en '70 gingen 'letterlijk de deuren open naar de Tweede Wereldoorlog'. Want toen pas kwamen de verhalen op over de concentratiekampen en de Jodenvervolgung.

Naaldens relaas illustreert dat dus vermoedelijk vooral door de verhalen die erover worden verteld, de oorlog als moreel ijkpunt is gaan functioneren. "Een oorlog zet de samenleving op scherp, maakt keuzes gevaarlijk", schrijft Theo Engelen, historicus en schrijver van historische jeugdromans. "Daarom zijn verhalen die zich in deze context afspelen een ideale bron van bezinning op de eigen positie." Vanuit je luie stoel is het niet moeilijk om verheven morele beginselen aan te hangen; wel om die uit te voeren als je onder druk staat van levensgevaar. Oorlogsliteratuur geeft je de gelegenheid je virtueel naar een testsituatie te verplaatsen om dan de morele kracht van je principes aan een onderzoek te onderwerpen.

Maar dan moeten boeken over de oorlog deze niet simplistisch voorstellen als een strijd tussen een gemakkelijk herkenbaar goed en fout. De oorlog als speeltje, noemt Mooren dit. De les die we uit de Tweede Wereldoorlog kunnen leren, schrijft Engelen, is dat zwart-wit tegenstellingen tussen goed en kwaad in de werkelijkheid vervagen. De werkelijkheid, zegt ook Naalden, is 'veel grijzer'. De student theologie weet dat bij uitstek, want hij trouwde onbevooroordeeld met een Sudeten-Duitse. En hij prijst de onlangs uitgekomen film *Der Untergang*, waarin Hitler tijdens zijn laatste dagen niet alleen als een monster geportretteerd wordt maar ook menselijke trekken vertoont.

Engelen vraagt zich af of jonge mensen dit genuanceerde, realistische beeld wel krijgen voorgehouden wanneer er over de oorlog wordt verteld. "Ik ben bang van niet en maak me zorgen over de gevolgen. Een generatie die zelf geen oorlog aan den lijve heeft ondervonden, is heel bevattelijk voor de romantische voorstelling van zaken die in veel films en boeken wordt gegeven. En dat ondermijnt de kritische houding van die generatie ten opzichte van oorlog." Mooren deelt zijn zorg.

Maar met betrekking tot Brigit Verschuren lijkt die zorg toch niet terecht. Zij las *Oorlogswinter* en het dagboek van Anne Frank. Siegfried van Harry Mulisch is haar favoriet. En verder kent zij de persoonlijke verhalen van haar oma en van een man met een weerzinwekkende ervaring. In haar schoolklas liet hij de leerlingen zijn tatoeages zien: over zijn hele lichaam en in een bijzonder patroon. Hij had ze gekregen toen hij in het concentratiekamp gevangen zat. De kampcommandant had zijn vrouw een lampenkap willen geven: van mensenhuid. De oorlog blijft voorlopig nog wel tot morele reflectie stemmen. [CA]

[Boektitels bij het artikel van Piet Mooren: Herman Koch, *Marius Blok bij de Tommies*, 1963. Els Pelgrom, *De kinderen van het achtste woud*, 1977. Aidan Chambers, *Niets is wat het lijkt*, 1999. Herman Koch jr., *Eindelijk oorlog*, 1996.]

Ingezonden brieven

DUBBELZINNIG

In VERWERKING *), een eTekst die ik op 13 mei jl. aan het NIOD en de Werkgroep Herkenning heb aangeboden, staat een passage, die, gelezen door een vriendin, een indringende vraag opleverde. De vraag sloeg op de volgende tekst:

"In de jaren '80 en '90 was het nog gebruikelijk om de psychologische theorievorming over de traumatische ervaringen van joden als leidraad te gebruiken voor een begrip van de positie van de NSB-kinderen. Ik denk dat dit een onjuiste theoretische positie is. De psychologische theorievorming over de traumatische ervaring van joden is onderdeel van een goed-complex, en daarmee van de theorievorming vanuit een overwinnaars-positie. De circulair-traumatische ervaringen van NSB-kinderen behoren nog steeds tot een fout-complex. Aangezien er geen psychologische theorievorming bestaat die zich verdiept in de positie van verliezers, kan er ook geen begrip ontstaan voor deze circulair-traumatische ervaringen". (Ik beperk me tot dit citaat uit het grotere hoofdstuk "Verwerking").

De lezeres vroeg of ik bedoelde te zeggen dat joden de overwinnaars van WOII waren? Als ik dat bedoeld had zag zij liever van ons gesprek over mijn cdrom VERWERKING af.

Toen ik de bewuste passage meermalen doorlas, daagde langzaam bij mij het begrip dat "...vanuit een overwinnaars-positie..." misschien zo begrepen kon worden.

Ik had niet bedoeld te zeggen dat joden de overwinnaars van WOII waren.

Uiteraard verdiepte ik mij daarna in de vraag hoe ik het, ondubbelzinnig, anders had kunnen formuleren. Zo'n andere formulering had, bijvoorbeeld kunnen luiden "...vanuit een (geallieerde) overwinnaars-positie...". Het woordje "een" (laat ik dat er voor de duidelijkheid bijzeggen) stond daar overigens om aan te geven dat de VS- of de Sovjet-Russische-positie in die overwinning een heel andere was.

Het bovenstaande verscherpte nog eens mijn inzicht in de scheiding die er bestaat tussen denkbeelden die bij een "goed-complex" horen, of die bij een "fout-complex" horen. Zodra een woord ontbreekt, zoals in het bovenstaande geval, kan mijn tekst onderdeel van een fout-complex zijn geworden.

Mijn tekst houdt verband met mijn behoefte om het onderscheid tussen goed- en fout-opvattingen te overwinnen in een breder begrip van de eigenlijke positie die bepaalde groepen "oorlogskinderen" in onze maatschappij hebben gekregen. Op grond daarvan zou breder begrepen kunnen worden dat kinderen-van-foute-ouders niet tot een "klaagcultuur" behoren, maar dat het een sociale categorie betreft van mensen, die in hun leven vaak met meer geconfronteerd zijn, dan "gepest" te zijn op school.

*) ISBN-10: 90-73947-11-1; ISBN-13: 978-90-73947-11-5; zie ook website www.werkgroepherkenning.nl

Boeken

Het valse leven. Over het nazi-verleden van mijn vader. Ute Scheub

Begin eenentwintigste eeuw is Duitsland nog altijd niet verlost van zijn traumatische oorlogsverleden. Hoeveel kinderen van de circa negen miljoen Duitsers die ooit lid waren van de NSDAP, hebben later openhartig met hun ouders van gedachten kunnen wisselen over het bruine verleden van de vorige generatie? Het grote naoorlogse zwijgen.

Voor wie wil weten wat dit fenomeen in gezinnen teweeg kon brengen, is er nu een zeer aangrijpend en scherpzinnig verwoorde getuigenis.

Aan het woord is de schrijfster/journaliste Ute Scheub (1955). Centraal in haar zojuist verschenen familiegeschiedenis *Het valse leven* staat de zelfmoord van haar vader, nota bene in het openbaar uitgevoerd. Tijdens een lezing van Günther Grass op een bijeenkomst van de synode van de Evangelische Kirche in 1969 te Stuttgart greep hij midden in een volle zaal de interruptiemicrofoon, stamelde wat onsamenhangende zinnen, en sloeg vervolgens een flesje cyaankali achterover. Het incident staat vermeld in *Uit het dagboek van een slak van Grass*. Voor het gezin waarin Ute het nakomertje was, vormde de dood van de vader feitelijk een bevrijding. Hij was een tirannieke, gesloten man geweest die stelselmatig had gezwegen over mogelijke misdaden die hij als SS-officier in de Tweede Wereldoorlog aan verschillende fronten op zijn kerfstok had. De laatste jaren van zijn leven was de sfeer thuis om te snijden geweest. Vader at apart, er kwam geen woord meer over zijn lippen.

In 2004, vijfendertig jaar na de zelfmoord, vindt Ute bij toeval een afscheidsbrief van haar vader, en die vormt het begin van de speurtocht waardoor zij met haar familieverleden in het reine tracht te komen. Het verslag van die speurtocht vormt een openbaring voor de lezer die zoekt naar verklaringen voor hoe het nazisme het Duitse volk in de greep kreeg. De bodem werd al gelegd bij de opvoeding in grootvaders huis. 'Hardheid tonen, tot hardheid opvoeden, dat was een onzalige Duitse traditie. Mijn vader begreep evenmin als zijn generatie en de generatie daarvoor dat deze vermeend Duitse deugd mede de oorzaak was van de nationaal-socialistische geweldmisdrijven en mede de oorzaak van de falende verwerking daarvan...'

Vader bouwde een bunker rond zijn zielenleven, en die bunker viel tijdens zijn leven niet te kraken. Ook niet achteraf, nadat Ute de overige nagelaten schrijfsels van de man heeft geanalyseerd. Puur zelfbeklag, geen enkel teken van schuld of medelijden met de slachtoffers, slechts klaagzangen over de teloorgang van de oude kameraadschap, wat heel iets anders is dan ware vriendschap. Vader poseerde zelf als slachtoffer.

Het valse leven is meer dan een familiechroniek. Het geeft inzicht in de aantrekkingskracht van het nationaal-socialisme, zoals destijds bleek uit de partijdagen in Neurenberg die geënceneerd waren als religieuze erediensten, compleet met offerschalen, bloedvlaggen, martelarencultus en liederen. Albert Speer en anderen ontwierpen tempels en koepels, zuilen, kansels, trappen en altaren. Ziedaar de religieuze versie van de versmelting in het Grote Geheel in een Duizendjarig Rijk, met de jood als satan. Voor miljoenen een onweerstaanbare mythe.

Het boek levert vooral indringend commentaar bij de falende denazificatie van de jaren vijftig. En bij

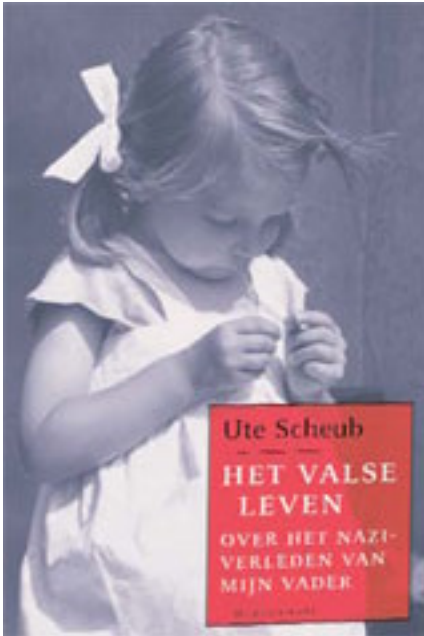
(Vervolg op pagina 24)

Boeken

(Vervolg van pagina 23)

het zwijgen van de dadergeneratie in de jaren zestig toen neonazi's joodse kerkhoven en synagogen bekladden en het proces-Eichmann plaatsvond. Toen enkele jaren later de studenten rebelleerden, identificeerden Rudi Dutschke en de zijnen, de 'rode zonen van bruine vaders', zich sterk met de slachtoffers van de nazi's, alsof zij boete wilden doen voor de schuld van hun ouders. Nog dieper graaft Scheub. Hoe kon het dat vader zich in zijn laatste jaren aangetrokken voelde tot de pacifistische beweging 'Oorlog aan de atoombom', en de boeken las van Martin Niemöller en Dorothee Sölle? Ook peilt zij de hysterische bangelijkheid van de Duitsers, hun loodzware melancholie, dat het onverwerkte verleden donker inkleurt.

Na de oorlog was tweederde van de Duitsers getraumatiseerd, en momenteel naar schatting van Scheub nog altijd een kwart. Trauma's springen over van generatie op generatie. Erkenning van schuld is de enige weg om in het reine te komen met het misdadige verleden. Pas als de daders de verantwoordelijkheid op zich nemen voor wat ze de slachtoffers hebben aangedaan en hun spijt onder woorden brengen, is er verlossing mogelijk. Zoals we hebben gezien bij de Waarheids- en verzoeningscommissie in Zuid-Afrika, of in de Joegoslavië- en Ruanda-tribunalen. Daders van moord- en folterpraktijken beken in het openbaar schuld, en nabestaanden van slachtoffers schonken vergiffenis.

Dat de vader van Ute Scheub nooit een woord van spijt over de lippen kon krijgen, nooit medegevoel met zijn slachtoffers heeft laten blijken, heeft hem verdoemd. Aan ons heeft het een zeer lezenswaardig boek opgeleverd.

Jan van Oudheusden

Nicholas Stargardt

'Ooggetuigen van de oorlog.

Het leven van kinderen onder het Nazi-regime'

Zelfs in één van de gruwelijkste oorlogen die er in Europa plaatsvond, waren kinderen niet slechts passieve slachtoffers van genocide, bombardementen, uitputtingsbeleid en massale ontvluchtelingen. Kinderen waren ook actieve deelnemers. Ze smokkelden voedsel, struinden zwarte markten af en verzorgden zieke familieleden.

De kinderen aanvaardden al snel de afschuwelijke realiteit van de Duitse bezetting. Poolse jongens speelden gestapo-ondervragingen na en joodse kinderen speelden gettobewakertje of SS'ertje. Door de rol van de vijand aan te nemen, waren de kinderen in staat hun hoop, angst en afgunst in hun spel tot uitdrukking te brengen.

Uitgeverij Balans

Voor wie het kan lezen in het Frans:

Jonathan Littell 'Les bienveillantes' dit voorjaar komt de Nederlandse vertaling uit.

Een nieuwe poging om van een onvoorstelbare boef een mens te maken. Een literaire sensatie in Frankrijk die inmiddels met de Prix Goncourt is bekroond.

Uitgeverij Gallimard.

Boeken

Zwijgmoeder uit de NRC van 1 december 2006

Door: Frits Abraham

Vreemd, zoals het met sommige schrijverscarrières kan gaan.

Hans Münstermann was, voordat hij onlangs de AKO Literatuurprijs won met *De bekoring*, geen bekende naam in de literatuur. Toch had hij al tien romans geschreven, waarvan zes overigens met iemand anders, Jacques Hendrikx, onder het pseudoniem Jan Tetteroo. Aan de literaire kritiek lag het niet zozeer, die heeft met name het eerste soloboek van Münstermann uit 2000, *Het gelukkige jaar 1940*, gunstig besproken. Toch zag je Münstermann vrijwel nooit groot opdoemen in de media, en zelden werd er in het literaire discours naar zijn boeken verwezen. Jammer, want de aandacht die hij nu krijgt, had hij al veel eerder verdiend. Münstermann is een begenadigd schrijver.

Bij *De Slegte* stuitte ik af en toe op een nauwelijks slinkende stapel van *Het gelukkige jaar 1940* en *Je moet niet denken dat ik altijd bij je blijf*, een roman van een jaar later. Ze liggen er nóg, maar de stapel wordt nu snel kleiner. Steeds draaide ik er omheen. Die man kon schrijven, dat zag je al op de eerste pagina, maar moest ik eraan beginnen als er nog zoveel andere boeken op me lagen te wachten?

Leve literatuurprijzen!

Toen hij die van de AKO had gewonnen, kocht en las ik eindelijk *Het gelukkige jaar 1940*. Daarna kon ik nauwelijks wachten met *De bekoring*, een roman die je als een vervolg zou kunnen lezen.

In beide romans staan de verwickelingen rond de ouders van Andreas Klein, het alter ego van Münstermann, centraal. *De bekoring* laat zich ook goed lezen als een zelfstandige roman, maar het is toch bevredigender deze twee boeken in de chronologische volgorde van publicatie te lezen.

Je ziet dan als lezer nog beter de oorsprong van het drama van Andreas moeder, die in *De bekoring* haar gezin in de steek laat. In *Het gelukkige jaar 1940* laat Münstermann al zien onder welk ongelukkig gesternte het huwelijk van de ouders zich voltrok. De vader was een in Nederland wonende Duitser, een dertiger, die nota bene op de dag dat Duitsland ons land binnenviel in het huwelijk trad met de veel jongere Marianne, een meisje nog.

De vader raakt geïsoleerd in Nederland, hij wijkt uit naar Duitsland, keert na de oorlog weer terug naar zijn gezin, maar wordt dan opgepakt en in een kamp vastgezet. Als een geknakt man kom hij daar ten slotte uit. Münstermann schrijft dan: Marianne, je hebt het geprobeerd, ik weet het heel goed. Je hebt geprobeerd om weer van die kapotgemaakte man te houden. Maar hoe moest je dat doen? Je weet nog hoe de mensen naar jullie keken als jullie over straat gingen.

Omdat Münstermann de gebeurtenissen vanuit een later perspectief beschrijft, merk je al in dit boek hoe moeizaam en complex de relatie van Andreas met zijn moeder wordt. Ik had een zwijgmoeder. Dat wil zeggen dat ze minder losliet naarmate je meer wilde weten, en mijn allergrootste nieuwsgierigheid werd beantwoord met een totale stilte.

Ik vond *Het gelukkige jaar 1940* een meesterlijk, aangrijpend boek, een van onze beste oorlogsromans, als ik dat woord mag gebruiken. *De bekoring* is ook mooi, maar het is soms met enig literair vertoon geschreven.

Maatschappelijk Werk Oorlogs- en Geweldsgetroffenen

In zes verschillende regio's van het land is er dienstverlening van een afdeling Oorlogs- en Geweldsgetroffenen vanuit het Maatschappelijk Werk. Deze voorziening staat ook open voor de nakomelingen van 'foute ouders'.

De specifieke problemen vragen om specifieke hulp en hulpverleners met voldoende achtergrondkennis en het juiste inlevingsvermogen. Hulpverleners dienen bijvoorbeeld in staat te zijn actuele gebeurtenissen te zien met de ogen van mensen wier leven is getekend door de oorlogsgevolgen. In de hulpverlening staan 'herkenning' en 'erkenning' centraal.

De beelden van toen, de spanningen, het verdriet door het verlies van partner, kinderen, familie of vrienden roepen nog dikwijls emoties op.

Ook als u het zelf niet hebt meegemaakt, maar wel uw ouders of naaste familie, kunt u toch het gevoel hebben dat deze oorlog ook uw leven sterk heeft beïnvloed en dat nu nog steeds doet.

Hoe komt u in contact met het Maatschappelijk Werk Oorlogs- en Geweldsgetroffenen?

Vragen om hulp is niet gemakkelijk. Maatschappelijk werkers beseffen dat en houden daar rekening mee.

Wilt u meer weten over het maatschappelijk werk voor Oorlogs- en Geweldsgetroffenen?

Of wilt u een afspraak maken om iets te bespreken?

Neemt u dan contact op met het secretariaat: Tel: 071-5319188

Hier kan men u verwijzen naar de maatschappelijk werker die uw woonplaats in zijn/haar werkgebied heeft liggen. Aan de hulpverlening zijn geen kosten verbonden.

Regio 1

Stichting Maatschappelijke Dienstverlening Zaanstreek-Waterland

afdeling Oorlogs- en Geweldsgetroffenen

Snuiverstraat 63A, 1561 HB Krommenie

bezoekadres: Snuiverstraat 63A, Krommenie

Telefoon 075-6405329

www.smdzw.nl

Werkgebied: postcodes 1000 t/m 1199; 1440 t/m 2099

Regio 2

Stichting Maatschappelijke Dienstverlening Midden-Holland

afdeling Oorlogs- en Geweldsgetroffenen

Langegracht 1B, 2312 NT Leiden

bezoekadres: Langegracht 1B, Leiden

Telefoon 071-5284700

Werkgebied: postcodes 1200 t/m 1439; 2100 t/m 2899; 3400 t/m 3769

Regio 3

Stichting Instituut voor Maatschappelijk Welzijn (IMW) Breda e.o.

team Oorlogs- en Geweldsgetroffenen

Postbus 7105, 4800 GC Breda

Bezoekadres: Willemstraat 20, 4811 AL Breda

Telefoon 076-5305888

Werkgebied: postcodes 2900 t/m 3399; 4200 t/m 5399

Regio 4

Stichting Algemeen Maatschappelijk Werk Midden-Limburg

afdeling Oorlogs- en Geweldsgetroffenen

Vogelsbleek 10, 6001 BE Weert

bezoekadres: Vogelsbleek 10, Weert

Telefoon 0495-577111

Werkgebied: postcodes 5400 t/m 6499

Regio 5

Passade, Instelling voor Zorg en Welzijn afdeling Oorlogs- en Geweldsgetroffenen

Postbus 1146, 6801 BC Arnhem

Bezoekadres: Van Oldenbarneveldtstraat 85a, Arnhem

Telefoon 026-3547800

Werkgebied: postcodes 3770 t/m 4199; 6500 t/m 7600 (excl. 7400 t/m 7499)

Regio 6

Stichting Maatschappelijk Werk Noordermaat afdeling Oorlogs- en Geweldsgetroffenen

Postbus 53, 9400 AB Assen

Bezoekadres: Groen van Prinstererlaan 127, Assen

Telefoon 0592-343243

Werkgebied: postcodes 7400 t/m 7499; 7700 t/m 9999

Mogelijkheden tot inzage van dossiers bij het Nationaal Archief

In het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging zijn de justitiële dossiers van de, van collaboratie met de Duitse bezetter verdachte, Nederlanders ondergebracht.

De toegankelijkheid van de dossiers wordt bepaald door de Archiefwet van 1995.

Bij het Nationaal Archief gelden nog steeds voorwaarden voor de inzage van de dossiers. Deze beperking geldt echter alleen voor betrokkenen in het archief die nog in leven zijn. Is deze eenmaal overleden dan is het archief in principe voor iedere burger toegankelijk. Het Nationaal Archief wijst die belangstellenden wel op de belangen van de kinderen en familie.

Adres:

Nationaal Archief
Prins Willem Alexanderhof 20
2595 BE Den Haag

Openingstijden: dinsdag van 9.00 tot 21.00 uur
woensdag t/m vrijdag 9.00 tot
17.00 uur
zaterdag 9.00 tot 13.00 uur

Familieleden van betrokkenen hebben recht op inzage als:

de desbetreffende is overleden

de desbetreffende toestemming geeft tot inzage.

en er is de mogelijkheid dat informatie uit het dossier gegeven wordt door een ambtenaar van het Rijksarchief op grond van een verklaring van een psychiater of psychotherapeut waarin duidelijk gemaakt wordt dat het voor het geestelijk welzijn van de aanvrager onontbeerlijk is dat deze informatie gegeven wordt. Men kan dan dus niet zelf het dossier inzien maar krijgt antwoord op de vragen die men heeft.

Voor informatie kan men bellen met het Nationaal Archief (voorheen Rijksarchief):

Telefoon: 070 3315444
Fax: 070 3315499
email: info@nationaalarchief.nl
website: www.nationaalarchief.nl

Het verzoek tot inzage van een dossier kan alleen schriftelijk. Dit moet toegestuurd worden aan:

Het Nationaal Archief
Secretariaat afd. Publiek
Prins Willem Alexanderhof 20
2595 BE Den Haag

In dit verzoek dient voor te komen, respectievelijk bijgesloten te zijn:

Naam, volledige voornamen, geboortejaar en plaats van degene waarnaar onderzoek wordt gedaan.

Bewijs van overlijden (mag een kopie van een rouwkaart zijn, ofwel een uittreksel uit het overlijdensregister dat aan te vragen is bij de afdeling Burgerzaken van de gemeente waar de persoon is overleden). Een bewijs van overlijden is niet noodzakelijk als de persoon vóór 1906 is geboren.

Mogelijkheden tot inzage van dossiers bij het Nationaal Archief

Indien de betrokken persoon niet is overleden dan is een vereiste: een door hem of haar getekende verklaring waarin hij/zij toestemming geeft voor inzage door een met name genoemde persoon; deze verklaring dient vergezeld te gaan van een kopie van een geldig legitimatiebewijs van degene die toestemming geeft.

- De relatie tot de persoon.
- Korte motivering van de wens tot inzage
- Zoveel mogelijk gegevens over de betrokkene te vermelden: d.w.z. naam, evt. meisjesnaam, geboortedatum en geboorteplaats, eventueel de organisatie waarvan hij/zij tijdens de bezetting lid was, etcetera.

Het Ministerie gaat dan kijken of er inderdaad over diegene een dossier is. Als dit niet zo is dan wordt u dat gemeld; als het wel zo is stuurt men u een briefje met het inzagerecht. Daarop staat het telefoonnummer waar u naar toe moet bellen om een afspraak te maken. Meestal duurt dit zo'n twee tot drie weken.

U kunt niets van de inhoud van het dossier meenemen. U kunt er ook niets van kopiëren. Wat u wel mag is gegevens overschrijven. Een en ander is bedoeld om niet alleen de privacy van de betrokkene maar ook van directe verwanten te beschermen.

SWH

HET BULLETIN

is een uitgave van de Stichting Werkgroep Herkenning.

Het doel van de werkgroep is:

- het bevorderen van hulpverlening aan hen die in persoonlijk en/of maatschappelijke leven moeilijkheden ondervinden, doordat een of beide ouder(s) of grootouder(s) aan de kant Van de bezetter stond(en), dan wel de bezetter waren.
- bekendheid geven aan de problematiek van deze groepering. De werkgroep is niet verbonden aan enige politieke partij, levensbeschouwelijke stroming of kerkelijk genootschap. De werkgroep distantieert zich nadrukkelijk van elke vorm van sympathie voor (neo) fascisme en (neo)nazisme.

Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar. Het volgende nummer komt uit half maart. Kopij voor dit nummer moet uiterlijk 1 december 2006 in het bezit zijn van de redactie.

We stellen het op prijs als u de kopij verstuurt via de email. U kunt uw kopij ook toesturen per diskette en natuurlijk gewoon op papier.

Redactieadres Het Bulletin:
Van Beekstraat 132
1121NT Landsmeer
Tel: 020-4822480
Email: paulmantel@chello.nl

Redactie
Paul Mantel
Cuny Holthuis
Gerard van der Woud (eindredactie)

Niets uit dit nummer mag worden overgenomen anders dan na toestemming van de redactie.

Het Bulletin
Jaargang 22, Nummer 4, December 2006

stichting
werkgroep
herkenning

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.